

CUMALİ ORDUGÂHI

Süvari: Bölük, Alay, Liva Talim ve Manevraları

Yedi Adet Kroki

Erkânıharbiye Kolağalarından

MUSTAFA KEMAL

Selânik

1325

BİR İKİ SÖZ

(Cumali Ordugâhi), (Köprülü-İştîp) caddesi üzerinde ve Köprülü'nün 10 kilometre şarkışimalisindeki Cumali ve Karacalı kariyeleri kurbunde idi.

Mezkûr Ordugâhta Köprülü'den gelen On beşinci ve İştîp'ten gelen On altıncı süvari alaylarından; Üçüncü süvari fırkası kumandanı Mirliya Suphi Paşa Hazretlerinin taht-ı kumandalarından teşekkül eden bir süvari livası -tâlim ve manevra maksadıyla- içtima etmişti.

Mezkûr livanın tâlimlerini teftiş etmek üzere 16 Ağustos 1325 (1909) Pazar günü Cumali ordugâhına azimet eden Ordu Erkânıharbiye Binbaşısı Bahattin ve Erkânıharbiye Kolağası Sami ve Mümtaz Yüzbaşı Nuri Bey'ler meyyanında ben de bulunuyordum; 26 Ağustos'a kadar orada kaldım.

Bizde tâlim ve tatbikat maksadıyla bir süvari livasının içtimaı senelerdenberi görülmedi. Erkânıharbiye Reisinin, ordu kumandanlarının manevra meydanlarında ısbat-ı vücud etmeleri de şimdiye kadar vâki olmamış gibidir.

(Cumali Ordugâhi) mütehasir olduğumuz hayat-ı askeriyenin mebdei gibi telâkki edilebileceğinden; orada geçirdiğim on günlük hayatın hatırası olmak üzere tuttuğum bazı notları silah arkadaşlarıma hediye etmek istedim.

Asker hediyesi, asker olanlarca makbule geçer.

Erkânıharbiye Kolağası

M. KEMAL

17 Ağustos 1325 (1909) Pazartesi

Talime 11.30'da çıkıldı. (S. Y 15 ile beraber, (Kumandanı) Erkânıharbiye Kaymakamı Hasan Tosun Bey, kuveti, 2 mürettep bölük).

Talimin birinci devrinde (müddet 1 saat);

Bölükler ayrı ayrı bölük talimi icra ettiler. Alay kumandanı, bölük kumandanlarına bilhassa (Dört nalla safıharba (savaş düzenine) geçmek, hücum ve takip harekâtının talim edilmesini) tavsiye etti.

Bu devirde, alay kumandanı, bölük kumandanlarına âtideki mesaili (gelecekteki sorunları) verdi:

Mesele-1 (Kroki No: 1)

(Bölüğü, cephesi şimale müteveccih (yönelmiş) olmak üzere (Ke noktasında) takımla kol nizamında duran yüzbaşı Mustafa Kâmil Efendiye):

Bölüğünüz, (Sarıhamzalı) üzerinden ricat eden (geri çekilen) bir kıtanın dümdar (artçı) müfrezesine mensuptur. Dümdar piyadesi şu gördüğünüz sırtta (Y), yolun şimal (kuzey) ve cenubundaki (güneyindeki) tarlalar arasındaki mevzide bulunuyor.

Düşman piyadesi yol istikametince 400 metreye kadar yaklaştı. Bizim piyademiz fevkalade telefata duçar oldu. Kuvvei maneviyesi sarsıldı; yerinde sebat edemeyecek (duramayacak) bir hale geldi.

Dümdar müfrezesi kumandanı bölüğünüzü daha evvel piyade avcı hattının sol cenah gerisine, dere içinde şu gördüğünüz (eliyle işaret ederek) mahalle (K) celbetmişti.

Yağmur sebebiyle yol "ve bilhassa Karacalı köyünün garp mahrecindeki (çıkışındaki) köprü, bozulmuş olduğu için" ricat eden kıtanın yürüyüşü taahhura uğradı (arabalar). Bu kıtaya on dakika kadar zaman kazandırmak maksadıyla dümdar müfrezesi kumandanı size şu emri gönderdi:

"Bizim piyade avcı hattının aralıklarından geçerek düşmana hücum et! Ben piyade mevziinin sağ cenahındayım."

İhtar - Bölük bu emri aldığı noktadan (K) meselede bulunduğu kabul edilen noktaya kadar (K) mestûren (gizli) gidecektir.

Kâmil Efendi takımla kol nizamında duran bölüğünü dörderle kol nizamına geçirdi ve hafif bir hattı içtimadan dere içine indirdi. Derenin garp (batı) yamacını takip etti. Bu esnada bölüğünü takımla kol nizamına geçirdi. Bu suretle emrolunan mahalle (K) gitti.

Bu noktadan sonra dörderle kol nizamında olarak piyade avcı hattının gerisine kadar dereden ilerledi. Orada bölüğü sola safiharba geçirdi ve düşman üzerine hücum ettirdi.

Alay Kumandanının Tenkidi:

Bölük Kumandanı dümdar müfrezesi kumandanının emrini alır almaz; bölüğü ikişerle kolda (Çünkü dereden tamamıyla istifade ancak bu nizamda olabilirdi) avcı hattının gerisine kadar, dere içinden, süratli ile getirmesini ve kendisinin avcı hattının sağ cenahında bulunan dümdar müfrezesi kumandanının yanına gideceğini mülâzimeveline (üsteğmene) söyler ve kendisi dört nalla müfreze kumandanının yanına gider. Oradan ileriye araziye ve vaziyeti ve bölüğünü nereden hücumla geçireceğini yakından tetkik eder. Ve süvarinin hücumu esnasında piyadenin ateş kesmesini veyahut geri çekilmesini müfreze Kumandanı ile kararlaştırır.

Bu esnada bölüğü de gelmiş bulunacaktır; hemen bölüğünü safiharba geçirir. (Lakin takım kumandanlarına; ikilerin sola çarkından sonra birbirlerine yanaşmamalarını ihtar eder) ve hücumla kalkacağını müfreze kumandanına (işaretle) bildirir. Bu suretle avcının hattının aralıklarından geçerek dört nalla ve bütün kuvvetiyle hücumla kalkar. Burada atlı ihtiyat filan bırakmaya lüzum yoktur. Bütün kuvvetiyle ateş üzerine atılmak, onu şaşırtıp matlup (istenilen) zamanı kazanmak muvafıktır.

Mesele-2, (Kroki No: 2)

(Yüzbaşı Arif Beye):

Köprülü'den Cumali istikametinde yürüyen bir müfreze şu sırtları (A) elde bulundurmak istiyor. Mezkûr müfrezeyle merbut (bağlı) olup müstakil olarak ileri sürülmüş olan bölüğünüz tutulması matlup sırtların 2 kilometre kadar garbına geldiği zaman ileri gönderilmiz olan keşif kollarından aldığı rapordan:

Sarıhamzalı'dan ilerlemekte olan düşman müfrezesinin re'siyle Karacalı'nın 3 kilometre kadar cenubuşarkisine vasil olduğunu anladı.

Vazife - Süvari bölük kumandanı neye karar verir?

Bu kararı alay kumandanı bizzat izah etti ki, süratliyle ileri yürüyüşe devam...

Çünkü mezkûr sırtları elde bulundurmak için behemehal bu sırt üzerinde kalmak hatıra gelmemelidir. Zaman ve düşman müsaade ettikçe daima ileri atılmalı, düşmanı ne kadar uzaktan karşılar ve tevkife muvaffak olursak bu vazifeyi o derece daha muvaffakiyetli ifa etmiş oluruz.

Süvari bölüğü (L L') deresinin 500 metre kadar garbına geldiği zaman düşman ucunun Karacalı'nın şarkicenubisine takarrub ettiğini (yaklaştığını) keşif kolundan gelen bir nefer haber veriyor.

Vazife - Bölük kumandanı neye karar verir ve ne tertibat (önlem) alır?

Bölük kumandanı Arif Bey, ilerlemekte olan düşmanı yayacengile tevkife karar verdi.

(Alay kumandanının ikazı üzerine) bölüğü mülâzimevele (üsteğmene) terk edip kendisi, işgal edeceği mevzii kararlaştırmak üzere dört nalla ileri hareket etti. (L L') deresinin şarkındaki sırtı tutmayı münasip gördü ve C' noktasına gelmiş olan bölüğü safiharb nizamında durdurdu ve bütün bölüğü yayaceng için yere indirdi. Yere inen avcılarını bizzat ileri sevk etti.

Alay Kumandanının Tenkidi:

Bölük Kumandanının işgal ettiği sırt muvafiktir (uygundur). Zira: Düşmanı Cumali ve Karacalı'dan ve Karacalı'nın cenubunda uzak mesafeden açılmaya ve yayılmaya mecbur etmek ve bölüğün hayvanlarını mevziin gerisindeki dereye mestur (gizli) ve mahfuz bulundurmak mümkündür. Zaman da bu mevzii tutmaya müsaittir. Ancak bölük kumandanı bölüğü mevziin gerisindeki dereye kadar ***ürüp orada yere indirmeliydi. Hayvanların yanında kalan zabıt, avcı hattı gelirken hayvanları ileri sevk etmek istedi. Hayvanları ileri sürerek avcılara muavenet (yardım) etmek pek münasiptir. Fakat burada zabıt yayacengi yapıldığına nazaran hayvanatın yanında pek az efrat vardır. Bunlar bütün bölüğün hayvanatını ileri süremezler. Bölük kumandanı, sağ, sol cenahlarına at'lı keşşaf (keşifkolu) gönderdi. Pek doğru hareket etti; lakin yayaceng eden avcı hattının dahi cenahlarına piyadeden keşşaf çıkarmalıydı.

Talimin birinci devri bu mesele ile hitap (son) buldu. Bölükler istirahat ettirildi. Bu esnada Fırka Kumandanı ve Erkânıharbiye Reisi, alayın bulunduğu yere geldiler.

Talimin İkinci Devri:

Bu devirde alay kumandanı iki bölüğü birleştirdi ve alay talimi yaptırdı. (Safiharbnizamında muhtelif yürüyüşlerle ileri hareket; safiharb nizamından takımların sola çarkıyla takımla kol; takımla koldan kol başının sola çarkından sonra içtima koluna geçmek, içtima kolundan safiharba geçmek...)

Bu esnada Ordu Erkânıharbiye Reisi Paşa'nın teklifi üzerine süvari fırkası kumandanı, alay kumandanına âtideki (gelecekteki) meseleyi verdi:

Mesele-3 (Kroki No: 3)

Kuvvetli bir müfreze (1 Piyade Alayı, 2 Batarya, 2 Bölük Süvari) (Köprülü-İştîp) istikametinde yürümektedir.

Mezkûr müfrezenin vazifesi, İştîp'ten Köprülü üzerine yürümekte olduğu haber alınan bir düşmanın ileri hareketini men etmektir (engel olmaktır).

Alayınız (2. S Ke) müstakil (bağımsız) olarak ileri gönderilmiştir.

Alay, ucuyla (Karacalı) ya geldiği zaman düşmanın 2 bölük kadar süvarisinin re'siyle Sarıhamzalı'yı geçtiği keşif kolu raporundan anlaşılmıştır.

Vazife - Süvari alay kumandanlarının sureti hareketi: (evvelce alınmış olması lazım gelen emniyet tertibatı ve istikşaf hususatı buradan icra edilecektir).

Mesele verildiği zaman Alay B'de bulunuyordu.

Alay kumandanı derhal baştan birinci bölük kumandanından bir çavuş kumandasında 4 atlı istedi. Bunları bir numaralı küçük zabıt keşif kolu olmak üzere (Cumalı-Sarıhamzalı) istikametinden hareket ettirdi.

Bundan sonra birinci bölüğün birinci takımını piştar (öncü) olarak (Karacalı) ve (Cumalı) köylerinin garbindan hareket ettirdi. Kendisi de kısm-ı küllinin başında olarak 600 metreden piştari takip etti.

Piştari (öncü) Kumandanı Şuphi Efendi 500 metre ilerisine bir uç çıkardı ve takımın kumandasına bir çavuşu tevkil (vekil) etti.

Şuphi Efendi piştari takımı tarafından Cumaali ve Karacalı'yı taharri ettirdikten (araştırttıktan) sonra uçla Cumalı'nın şarkışimalisindeki tepeye hareket etti. (Ta)

Alay kumandanı kısm-ı külli ile (Karacalı) ya vasıl olduğu anda takımla kol nizamına geçti ve piştara yaklaştı. (Ta) tepesine çıkan uç kumandanı Cumalı'nın şarkındaki sırtlarda iki bölük düşman süvarisi gördü ve derhal kendisi bulunduğu noktadan tarassuda (gözlemeye) devam edip yanındaki neferlerden biriyle alay kumandanına haber gönderdi.

Haber getiren nefer eliyle göstererek: (şu sırtların gerisinde bir bölük düşman süvarisi duruyor) dedi. Alay kumandanı nefere "Yalnız bir bölük mü?" diye sorduktan sonra, nefer: "Bir bölük daha var efendim!" dedi.

Alay kumandanı neferi istiçvap etmekle (söyletmekle) beraber dört nala ucun bulunduğu sırta çıktı. Buradan kendisi de düşmanı gördü.

Bu esnada piştari takımı kumandanı piştarlık vazifesinin hitam (son) bulunduğunu takdir ederek kendiliğinden, takım kolu nizamında ilerleyen bölüklerin başına dahil oldu. Yalnız uç oradan itibaren arazi keşşafı (keşfi) halini aldı.

Uc'un bulunduğu tepenin 40 metre kadar şarkına (Sa) çekilmiş olan keşif kolu geriye malumat (bilgi) vermekle beraber oradan tarassuda devam ediyordu.

Alay kumandanı düşmanın tamamen iki bölükten ibaret olduğunu ve hiçbir hareket yapmamakta bulunduğunu gördü. Bunun üzerine Cumalı'nın şimal kenarı hizasını geçmiş olan bölüklerine evvela: Kolbaşı ile yarım sağa çark ettirdi. (Krokiye bakın) ve badehu (sonra) durmakta olan düşman üzerine hücumla karar vererek, düşman istikametinde ve fakat düşman nazarından mestur (gizli) olarak, safiharba geçti. "Lakin bu esnada düşmanın mütereddit bir surette safiharba geçtiğini ve cephesi tamamen sağ noktasına müteveccih (yönelmiş) bulunduğunu ve henüz kendisinin düşman tarafından görülmediğini gören alay kumandanı, arazi ve düşmanın halinden istifade ederek, hücumunu düşmanın sol yanına tevcih etmeye karar verdi." Ve tekrar takımlarla sağa çark ederek Cumalı'nın şarkışimali hizasına kadar (krokiye bakın) geldikten sonra takımlarla sola çark ederek safiharbnizamına geçti. Ve hafif bir meyilden birdenbire çıkarak, 400 metreye kadar yan cephede olarak takarrubetmiş (yanaşmış) olan düşman bölükleri üzerine atılmıştır.

Düşman süvari bölükleri takımlarla yarım sola çarkederek cephesini tashihe kıyam etmiş (iyileştirmeye kalkmış) ve fakat bu esnada müsademe (çatışma) vaki olmuştu.

Alay kumandanının hareket ve tedabiri (önlemler) hakkında serdeylediği mütalâat berveçhiâti (aşağıda olduğu gibi) idi:

"Düşmanın iki bölük süvarisinin (Sarıhamzalı)dan geçtiğini haber aldığım zaman (uç)un (Karacalı) ya vasıl olmuştu. Keşif kolunun, haberi isal edinceye kadar geçen zamanı da düşünerek herhalde düşman bölüklerinin pek ziyade takarrubetmiş (yanaşmış) bulunduğunu ve pek çok zaman geçmeden düşmanla karşı karşıya geleceğimizi anladım. Bunun için derhal bölükleri takım kolu nizamına geçirip emniyet kademelerinden dolayı bırakılan mesafatı hemen katettim. Ve bittercih köylerin garbindan hareket ettim, çünkü burada arazi benim için müsait idi. Düşmanı gördükten sonra icap eden manevrayı istediğim gibi icraya muktedir olabilirdim. Bu köyler, beni bir dereceye kadar düşmanın nazarından setretmekle beraber, düşman bu köyleri çiğneyerek üzerime atılamazdı.

Köylerin şarkından giden yolu takip etmeyi hiç düşünmedim; zira orasıda iki bölüğün hat açmasına müsait olmakla beraber düşmanla birdenbir, burun buruna gelmek ve düşmanın tamamen kuvvetini ve tertibatını takdire zaman bulamadan mecburi bir harekette bulunmak ihtimali vardı.

Takep ettiğim istikamet in en büyük faydası düşmanı sağ yanıma almaktı.

Düşmanı bizzat gördükten sonra safiharba geçtim; lakin düşmanın aldığı vaziyete ve arazinin haline dikkat ederek bu vaziyette düşmanla hücumu kabul etmeyi münasip (uygun) görmedim. Arazi ve zamanın tebdil-i vaziyete müsait olduğunu gördüm ve derhal gördüğünüz hareketi ihtiyar ettim, ki bu tarz-ı harekette neticenin daha emin olacağı itikadındayım (inancındayım)."

Mukabil taraf hakkında malumat:

Erkânıharbiye Reisi Paşa: Süvari 15'inci alay Kumandanına mesele verildikten sonra, S.Y. 16 Kumandanı Kaymakam Muhlis Bey'in (Cumalı) ile (Karahamzalı) arasında talim ile iştilal etmekte olduğunu bildiğini ve mezkûr (adı geçen) alayı da mukabil taraf olarak hareket ettirmenin faydalı olacağını düşünerek Ordugâh istikametinde uzaklaşmış olan Süvari Fırkası Kumandanına, Y. 16 Alay

Kumandanına, bildirmek ve âtideki (gelecekteki) meseleyi söylemek üzere, beni gönderdi. (Fakat Fırka Kumandanından evvel) Fırka Erkânıharbiye Reisini bulabildiğim için tebligat mirimum aileyhe olmuştur.

"Vaziyeti umumiye evvelkine müşabih (benzer) S.Y. 16 Köprülü istikametinde ilerleyen bir müfrezenin piştar süvarisinin düşman hakkında (Sarıhamzalı) da aldığı malumat: sunuf-u selâseden mürekkep (üçüncü sınıftan oluşan) bir müfreze ilerliyor. Süvarisi (2: S Ke) re'siyli Karaosmanlı hizasında.

S.Y. 16 Kumandanına orduğâhının şimalişarkisindeki sırtlara mülâki olduğumuz (vardığımız) zaman mirimumaileyhe mesele, henüz tebliğ edilmiş olduğu için, kendisi meselenin tebliğ edildiği ilk vaziyete göre icap eden keşif kollarını çıkarmakla meşgul idi.

Erkânıharbiye Reisi Paşa'nın emriyle karşı tarafın o anda bulunduğu vaziyet hakkında kendilerine mensup (bağlı) bir keşif kolu sıfatıyla malumat (bilgi) vermek üzere alay kumandanının yanına gittim: (Düşmanın iki bölük süvarisi şu sırtın (Se) arkasında takımla kol nizamında şark istikametinde yürüyor) dedim.

Bu haber üzerine alay kumandanı gösterilen istikamette safıharba geçip hücumu karar verdi: ki bundan sonraki hareket yukarda da tafsil edildi (açıklandı).

Alay kumandanı hücum için iki bölükten ibaret olan alayını safıharba geçirdiği zaman karşı taraf süvarisini bizzat görmemişti.

Mesafe pek uzak olmamakla beraber arazinin teşekkülâtı rüyete (görüşe) mâni idi. Zamanın darlığından dolayı arazi ve yan keşşafatları da ifayı-vazifeye başlayamamış olduklarından karşı taraf süvarisinin icra eylediği manevradan haberdar olunamamıştı.

Tarafeyn (iki taraf) süvarisi 100 metreye kadar yekdiğerine, hücum dörtnalı ile, takarrübettikten sonra her iki taraf kendi dahillerinde vuruş ve dürtüş ve karışmayı taklit ettiler ve meseleye hâtime (son) verildi.

Tenkite:

Tenkite için içtima eden iki alay zâbitanına; evvela fırka kumandanı icap eden mütalaatı ve süvari sınıfına ait bazı izahatı dermeyan etti. Bundan sonra Ordu Erkânıharbiye Reisi, tarafeynin vaziyetini izah etti ve Y. 15'inci Süvari Alayı'nın hareketini muvafık (uygun) buldu.

S.Y. 16'inci Alay'ın hareketindeki taahhur esbabını zikretti ve vaktiyle meselinin yerine isal edilemeyişi tertibat ve tedabir ittihazına müsait zamanın kalmayışı... ilâh.

Erkânıharbiye Reisi bu vesile ile S.Y. 15'inci alayın bugünkü bölük ve alay talimleri hakkındaki memnuniyetini ve yarın da Y 16'inci alayın talimlerini seyredeceğini ve aynı zamanda küçük bir mesele de vereceğini beyan etti.

Aynı güne ait birkaç satır:

Saat 8'de, Fırka Erkânıharbiye Reisi'nin küçük zabitanı muayenesi; S.Y. 16'nın ve 4 ve 5'inci bölüklerinin küçük zabitanı bölük kumandanları (İrfan ve Sadık) efendilerin kumandaları altında olarak Erkânıharbiye Reisi Bey'in emrettiği mahalle geldiler.

Bölük kumandanları, bölüklerinin küçük zabitanına ne öğretmiş iseler onları soruyorlardı.

Süvarinin vezaif-i hazariye ve seferiyesine, atlı ve yaya muharebeye, vezaif-i diniye ve vataniyeye; memleketlerine avdetlerindeki vezaife, acemi efradın muvasalatlarında onlara ilk edilecek tavır ve muameleye ait umumiyetle verilen cevaplar şayan-ı memnuniyet idi.

İrfan Efendi'nin sorduğu suallerden pek esaslı bir surette tedrisatta bulunduğu istihraç olunuyordu.

S - Süvarinin kaç silahı vardır?

C - 3: atı, kılıcı, tüfeği.

S - Bunlardan hangisi birinci derecede ehemmiyetlidir?

C - Atı. Çünkü, süvari atının sürati sayesinde düşmanı keşfeder.

S - Süvari için muharebe etmek mi, yoksa mümkün oldukça muharebeden çekinip düşmanı çekip düşmanı keşfetmek mi muvafıktır?

C - Keşfetmek efendim. Çünkü muharebeye tutuşursa keşif geri kalır.

18 Ağustos 1325 Salı

Bugün, Erkânıharbiye Reisi'nin bir gün evvel itasını (vermeyi) vaat ettiği meselenin tatbikiyle iktifa olunmuştur.

Talime sabah saat 11.30'da çıkıldı. 2.30'a kadar devam edildi.

Erkânıharbiye Reisi Paşa, pazartesi günü akşam üzeri nezdine gelen Fırka Erkânıharbiye Reisi'ne; Süvari Fırkası Kumandanı Suphi Paşa'ya verilmek üzere atideki meseleyi verdi:

Mesele-4, (Kroki No: 4)

"Bir şark kuvveti 17 Ağustos günü akşamı İştîp'i işgal etmiş ve müstakillen ileri sevkettiği bir süvari livası da bu gece (Sarıhamzalı)'ya vasil olmuş ve orada köy ordugâhında kalmıştır.

17-18 Ağustos gecesi saat 2'de Süvari Liva Kumandanı âtideki emri aldı:

"Köprülü'de düşmanın pek zayıf kuvvetleri bulunuyor.

(İşte malumat Süvari Liva Kumandanınca da mevcuttur).

Şark kuvveti Köprülü üzerine yürüyecektir.

Süvari livası daha evvel Köprülü'yü işgal ve şimendifer istasyonunu elde edecektir."

Not: (Reis Paşa Fırka Erkânıharbiye Reisi'ne şifahen söylemiştir).

Nokta-i azimet (gidilecek adeta) Karacalı'nın cenubugarbi mahreci olacaktır.

Karaosmanlı'nın şimalinde Karacalı'nın 2-3 kilometre kadar garbındaki sırtlarda bir piyade bölüğü ile iki süvari bölüğü iare etmek (geçici) üzere icap eden istihzaratta (hazırlıklarda) bulunulacak ve yarın livanın hareketinden evvel bu işe memur olanlar sevk edilip orada münasip bir mevzide bir piyade bölüğü ve mezkûr bölüğün sağ cenahı (tarafı) gerisinde iki süvari bölüğü gösterilecektir.

Yarın içtimai (toplanma) mahallinde mezkûr (adı geçen) tertibatın icra edildiği ve bölüklerin ne ile irae edilmiş bulunduğu bildirilecektir.

Süvari Livasına Süvari Fırka Kumandanı bizzat kumanda edecektir.

Süvari Fırkası Kumandanı 17-18 Ağustos gecesi meseleyi aldıktan sonra Liva Kumandanı sıfatıyla alaylara âtideki emri vermiştir:

Liva Emri (No: 1)

"Liva yarın 11.30'da Cumalı'nın şarkında, cephesi Köprülü'ye müteveccih (yönelik) olmak üzere, içtima hattınızamında içtima edecek ve yürüyüşe amade (hazır) bulunacaktır. İleri karakollar evvela yerlerinde kalacak, badehu (daha sonra) yürüyüş koluna iltihak edeceklerdir (katılacaklardır)."

18 Ağustos günü sabah 11.30'da Livayı, içtima emrinde mezkûr olduğu veçhile içtima mahallinde bulduk.

Liva Kumandanı Alay Kumandanlarını yanına celbetti ve âtideki yürüyüş emrini şifahen verdi:

"1- Köprülü'de düşmanın zayıf kuvvetleri bulunuyor.

2- Şark kuvveti bugün İştîp'ten Köprülü'ye hareket edecektir.

3- Liva, fırkanın muvasalatına (varışına) kadar Köprülü'yü işgal ve şimendifer istasyonunu elde etmek üzere Karaosmanlı üzerinden asıl (İştîp, Köprülü) caddesine muvazi (paralel) olan yoldan hareket edecektir.

4- 16'ıncı Alay piştar olacak. (mevcudu dûn (az) olduğu için alay tefrik edilmemiştir (ayrılmamıştır). Ve Köprülü istikametinde istikşaf icra ettirecektir. diğer alay kısm-ı küllidir.

5- Ben kısm-ı, küllinin (büyük kısmın) başında hareket edeceğim.

(Ağırlıklar gayri mevcut kabul edilmiştir).

Emir alan alay kumandanları, alaylarının yanlarına döndüler. (Liva Kumandanı piştar Alayı Kumandanına, sureti hareketine dair, ayrıca bazı izahatta da bulundular).

Piştar kumandanının; yanına çağırdığı bölük kumandanlarına, verdiği emrin meâli (anlamı) şudur: "Mümtaz Yüzbaşı İrfan Efendi'nin bölüğü (Üçüncü Bölük) müstakil olarak Köprülü'ye hareket edecek, icap eden keşif kollarını çıkaracak ve mümkün olursa şimendifer istasyonunu elde edecek, Birinci Bölük piştar olacak!"

Bu emir icra olundu ve piştar alayı yürüyüşe başladı.

Diğer alay kumandanı, yüzbaşılı yanına çağırdı ve onlara vaziyeti icabı veçhile anlattı. Ve hareket için Liva Kumandanının emrine intizar etti (bekledi).

Erkânıharbiye Reisi Paşa'nın bu meseleyi vermekteki maksadı: Meselede verilen malumata nazaran Liva için bir içtima mahalli intihabettirmek, Liva'yı orada içtima halinde görmek ve bunun için akşamdan verilecek emirle ittihaz olunacak tedabiri ve Liva'nın ileri yürüyüşü için hangi yolun intihap olunacağını anlamak ve yürüyüş emrini işitmek ve yürüyüş tertibatını görmek ve emniyet tertibatıyla yürüyen bir Liva'nın zâbitan tarafından görülmesini temin etmek idi. Binaenaleyh Liva yürüyüşe dahil olduktan sonra meseleye hitam (son) bulmuş nazarıyla bakılabilirdi.

Fakat Erkânıharbiye Reisi Paşa, Liva'nın manevra ve muharebesinin yapılmasını da arzu ettikleri için Liva Kumandanına âtideki vaziyeti bildirdi:

"Yürüyüşle beraber çıkarılan keşif kolları henüz kola tekaddüm etti (geçti) ve size, caddenin şimalinde, şu gördüğünüz sırtlarda (krokiye bakın) takriben bir bölük kuvvetinde bir piyade hattıyla bu hattın sağ cenahı gerisinde 2 süvari bölüğü bulunduruluyor.

Not: 2 atlı, bir süvari bölüğünü 6 yaya nefer, bir piyade bölüğünü irae eder. (Mukabil tarafın iraesini için başka vesait bulunamamıştır).

Bu esnada piştar alayı kademeleri sağ cenah ilerisinden 1000 metre mesafeden piyade ateşine maruz oluyordu.

Fakat alay kumandanına düşmanın ne ile irae edildiği henüz bildirilmemiş olduğu için Reis Paşa, piştar alayı kumandanına, "sağ cenah ilerisindeki sırttan piyade ateşi geldiğini" söylememi emrettiler.

Piştar alayı kumandanı verilen malumat üzerine tevakkuf etti. Ve Liva Kumandanı'na rapor yazmak üzere kâğıt ve kalem çıkardı ve yazmaya başladı.

Alayın durduğunu gören Liva Kumandanı geriden dört nalla gelerek tevakkufun caiz (durmak gerekli) olmadığını ve bu zamanlarda bir an evvel ateşin harcine (dışına) çıkmak lazım geldiğini beyan etti.

Alay kumandanı kolbaşı çarkıyla (Turhallı) köyünün garp kenarına doğru ilerledi. Müstakil keşif bölüğü (Karaosmanlı)'nın cenubundan dolaştı.

Kısm-ı külliye teşkil eden diğer alay, Liva Kumandanı'nın emriyle dere içinden (krokiye bakın) düşmanın sol cenahı aleyhinde kullanılmak üzere şimaligarbi istikametinde sevk edildi.

Düşmanın irae olunan sol cenahı ilerisine 500 m. kadar takarrubettiği zaman bir bölük, düşmanın sol cenahı gerisine memur edildi; bir bölüğün de yayacenge indirilmesi ve bir bölüğün ihtiyatta bırakılması emrolundu.

Bu esnada keşif için gönderilmiş olan zabıt, düşmanın gösterilen hattan çekildiğini haber verdi. Bunun üzerine emrolunan tertibattan sarfınazar olunarak alayın iki bölüğü takımla kol nizamında olarak (Karaosmanlı) istikametinde yürüdü.

Mezkûr bölükler (Karaosmanlı) ile cadde arasındaki sırtın (krokiye bakın) 600 m. kadar karşısında bulunduğu zaman keşif zabiti (yalnız bir zabıt) dört nal, Liva Kumandanı'nın yanına geldi.

Ve (bir düşman süvari bölüğünün dört nala şu sırtın (eliyle göstererek) gerisine geldiğini ve yayaceng için yere inmeye başladığını) haber verdi.

Liva Kumandanı, alay kumandanına bir bölüğün cepheden, diğer bölüğün de düşmanın sol cenahından hücum etmesini emretti.

Cepheye tahsis olunan (ayrılan) bölük safiharb nizamına geçti ve hemen hücum etti. Cenub bölüğü de cenah hizasına gelinceye kadar takımla kolda kaldı ve orada, o da safiharba geçip hücum etti.

Evvelce düşmanın sol cenahı gerisine memur edilmiş olan bölük de bu esnada yetişti. Ve takımla kol nizamında olduğu halde, düşmanın gerisine hareket etti. Alay Kumandanı da bu bölüğe refaket etti (katıldı).

Manevraya bu kadarla hitam (son) verildi. "Yere in!" borusundan sonra "umum zabitan" borusu çalındı.

Tenkit

Süvari Fırkası Kumandanı Suphi ve Erkânıharbiye Reisi Ali Paşa'ların hülâsa-i tenkidatı berveçhi âtidir:

Birinci vazifeye ait tenkita: Liva Kumandanı akşamdan vereceği içtima emrinde, içtima mahallinin ve içtima mahallinde alayın cephe ve nizamını ve saat kaçta içtima etmiş bulunacağını zikretmekle iktifa eder. Düşman ve saireden bahsetmeye lüzum yoktur; çünkü yarın sabaha kadar düşman hakkındaki malumat tebeddül edebilir (değişebilir). (Liva Kumandanı da içtima emrini bu suretle yazmıştı).

Liva Kumandanı bir cadde ve bir de ona müvazi olan yoldan sabahleyin erkenden hareket ettireceği keşif kollarını akşamdan tayin ve mezkûr keşif kolları zâbitanına akşamdan emir verir.

İki alaydan mürekkep olan liva için piştara bir alay tayin etmek çoktur. Burada bir bölükle iktifa olunurdu.

Liva Kumandanı, piştara bir alay tayin ettiğine göre kendisinin de piştar kısm-ı küllisi başında bulunması daha muvafık olurdu. Piştar alayı tevakkuf ettiği zaman bizzat piştar kumandanının yanına kadar gelmek lüzumunun hissedilişi de pek geride hareket olunduğunu maddeten ispat etti.

Liva'nın asıl caddeden hareket ettirilmeyip (Karaosmanlı-Köprülü) yolunu tercih hususunda Suphi Paşa tarafından serdolan (süvari kıtaatı muntazam ve geniş caddeleri arar; düşman bunu bildiği için böyle caddeler üzerinde yürüyüşü tehir edecek tedabire tevessül edebilir (Önlemlere yönebilir). Burada katolunacak mesafe azdır.

(Karaosmanlı-Köprülü) yolu caddeden daha kısa olmakla beraber süvarinin hareketine de müsaittir. Hususiyle Liva'nın ağırlıklarının yanında bulunmadığı kabul edilmiştir.

(Bu cihetle caddeden ayrılmak muvafıktır) (uygundur) mütalâası (görüşü) Erkânıharbiye Reisi Paşa tarafından takdir ve tasvibedilmiştir (uygun bulunmuştur).

Kısm-ı külliye teşkil eden alayın piştar alayını ne kadar mesafeden takip edeceğini söylememek caiz (yerinde) olabilir. Çünkü, Liva Kumandanı bizzat mezkûr (adı geçen) alayın başında hareket edecekti.

Piştar Alayı Kumandanı'nın bir bölüğünü müstakillen ileri göndermesi tecviz edilmedi (uygun görülmedi). Eğer bir vazife-i hususiye ile bir bölük göndermek iktiza ediyor (gerekliyor) idiye bunu Liva Kumandanı takdir edip ayrıca emredebilirdi. Böyle bir bölüğün keşif kollarına istinad olarak gönderilmesinin de yeri burası değildir.

İkinci vaziyete ait tenkidat - Piştar Alayı Kumandanı sağ cenahı ilerisinden piyade ateşi geldiğini anladığı anda derhal alayını (Turhallı) istikametinde safiharba geçirerek ateşin tesirinden kurtulmalıydı. Orada rapor yazmak doğru değildir. Zaten buna lüzum yoktu. Alayını ateşin tesiri haricine çıkardıktan sonra düşmanın vaziyeti ve kuvvetini iyice anlayıp münasip bir karar verebilir ve icap ederse Liva Kumandanı'na bir haber gönderebilirdi.

Alay kumandanı burada ilk yapacağı hareket için Liva Kumandanı'ndan emir bekleyemezdi. Buna imkân yoktu. Kendiliğinden hareket etmeye mecburdu. Kısm-ı külliye teşkil eden alayı, düşmanın sağ cenahı aleyhinde kullanmak maksadıyla icra edilen hareket birçok zamanın ziyani (kaybını) ve yorgunluğu mucip olduğu gibi iki alayı birbirinden ayırdı. Düşman süvarisi bir alay kadar olsaydı bu alayların her ikisini ayrı ayrı mağlup ederdi.

Maksad-ı umumiye nazaran (genel amaca göre) Liva Kumandanı, hareketini men'e çalışan düşmanı aşır Köprülü'ye gitmek çaresini taharri edecekti (araştıracaktı). Düşmanın bir piyade ve iki süvari bölüğü kuvvetinde olduğunu anladıktan sonra bunlarla uzun uzadıya uğraşmanın vazifesini ifaya adem-i muvaffakiyetinden başka faydası olmayacağını nazarı dikkate almak lazımdı.

Bütün Liva ile mezkûr düşmanın sağ cenahından dolaşarak Köprülü istikametinde harekete devam edilsedydi bittabi düşman kendiliğinden ricat ederdi (geri çekilirdi). Nitekim öyle oldu.

(Düşmanın piyade bölüğü ile iki süvari bölüğü piştar alayı karşısında muharebe ederek ricat ettikten sonra Karaosmanlı istikametinde yürüyen diğer alayı yeni bir vaziyet karşısında bulundurmamak maksadıyla, düşmanın yeni muvasalat etmiş (gelmiş) bir süvari bölüğünün Karaosmanlı'nın şimalindeki sırtta mevzi almaya kalkıştığı, kabul edilmişti).

Kısm-ı külliye teşkil eden alayın hemen hücumu kıyama pek doğrudur. Çünkü, düşman süvarisi bölüğünün henüz yere inmeye başladığı haber verilmişti. Bu ise hücum için süvari alayına pek büyük fırsattır.

Her kumandanın, madununa (astına) yalnız bir vazife ve maksadı söylemesi kâfi olup sureti hareketine dair tafsilat ve tailmat itası caiz olmadığı ve ancak lüzum görürse müdahale edebileceği zikredildi.

Tenkidi müteakip (eleştiriden sonra) Erkânıharbiye Reisi Paşa Selanik'e avdet etmek üzere zabıtana veda ve Köprülü'ye hareket eylemiştir.

19 Ağustos 1325 (1909) Çarşamba

Fırka Kumandanı hayvanatı muzika sadasına (sesine) alıştırmak için İştîp'ten gelmiş olan muzikayı münasip bir noktaya vazetti ve her iki süvari alayı muhtelif nizamlarla (çeşitli düzenlerle) bir iki defa muzikanın yanından geçti. ondan sonra her alay kendi kendine alay talimiyle meşgul oldu.

On Altıncı Alay Cumalı'nın şarkından Sarıhamzalı'ya doğru imtidat eden (uzanan) arazide, arazinin haline göre, alayın muhtelif nizamlarını tatbik ederek, Sarıhamzalı'ya vasıl oldu. Orada kısa bir istirahatden sonra Sarıhamzalı'nın şarkındaki araziye geçildi. Burada hassaten (ayrıca) alayın çift kol nizamının tatbikatıyla iştilal edildi.

Elimizdeki süvari talimnamesinde alayın çift kolu hakkında yalnız ufak bir imadan başka tafsilat yoktur. Yeni süvari Alman talimnamesinde bu nizam mevcuttur.

Liva Kumandanı Paşa, nizam hakkında icap eden malumat ve tafsilatı verdi. Ve mezkur nizamın güzel bir manevra nizamı olduğunu orada bittatbik gösterdi.

Bu esnada âtideki basit meseleler de halledildi:

Mesele-5 (Kroki No: 5)

Faraziye - Köprülü'den hareket eden bir müfreze (A Piyade Alayı, A Süvari Bölüğü) 19 Ağustos Çarşamba günü saat 8'de Karacalı'nın şarkına vasıl olmuş ve orada tevakküfla geceyi geçirmeye karar vermiştir. İleride bulunan süvari bölüğünü (Sarıhamzalı) ya göndererek kendisine gündüz akşama kadar emniyetin istihasilini (sağlanmasını) emrediyor. Düşmanın 19 Ağustos sabahı İştîp'ten hareket etmek üzere olduğu haber alınmıştı.

Mesele 1 - Süvari bölüğünün (Sarıhamzalı) da yapacağı iş nedir?

Mesele 2 - Umum müfrezenin gecelik emniyet tertibatı?

Alınan tertibat krokide gösterilmiştir. Piyade taburunun cadde üzerine çıkardığı bölük ve sabahı Ahmetli'ye gönderdiği takımın alacakları tertibat ile iştilal edilmemiştir.

Süvari bölüğü, piyade taburu tertibat aldıktan sonra, kısm-i külliye gönderilmiştir.

20 Ağustos 1325 (1909) Perşembe

Bugün efrad, nezafet ve taharetle (temizlik ve temizlenme) meşgul olacağından, ve binaenaleyh talim icra edilemeyeceğinden, alay kumandanı (S.Y. 15) Çarşamba günü öğleden sonra alay yaverine not ettirdiği mer-i yevmide (günlük emirde) âtideki maddeyi de dercetmiştir:

"Yarın zâbitan ile beraber bir tenezzüh-i askeri icra edilecektir (askeri gezi yapılacaktır) nöbetçi zâbitanından maadası ile küçük zâbitandan çamaşır yıkamayacak olanlar yarın saat 1'de nizam karakolu yanında harekete muheyya (hazır) bulunacaklardır. Zâbitanın yanlarında harita ve dürbünleri de bulunacaktır."

Perşembe günü sabahı zâbitan emrolunan mahalde içtima etmişti. Alay Kumandanı, Mülâzimsani Hamdi Efendiye:

"Hamdi Efendi; biz (Tatarlı) üzerinden (Gözemil)'e gideceğiz. Bizi en kısa yoldan isal et! (Erkânıharbiye haritasına müracaat)" dedi.

Hamdi Efendi, derhal haritasını açtı, cihetine vazetti (yönü buldu). Harita üzerinde bulunduğu noktayı tayin ettikten sonra ilk hedefi olan (Tatarlı) köyünü araştırmaya başladı. Haritada (Tatarlı)'yı bulunduğu noktanın şimali garbisinde ve garba doğru yükselen sırtların hafif bir hattı içtima tesadüf eden sathi üzerinde ve 3 kilometre kadar mesafede ve (Gözemil)'i onun şarkışimalisinde ve bir dere içinde buldu. (Tatarlı)'nın cenubunda başka köy yoktu. Arazi üzerinde şimaligarbi istikametine teveccüh etti (yöneldi). Bulduğu nokta mürtefi (yüksek) olduğu için (Karacalı)'nın şarkındaki tepede mezkûr istikamette ve üç kilometre uzakta (Tatarlı) köyünü temyiz etti (seçti).

Tatarlı'ya harita üzerinde muntazam yol irae (tayin) edilmiyordu. Hamdi Efendi haritayı büktü ve kuşbakışı istikamet üzerinde ilk mutavassıt (ara) nokta olmak üzere intihabettiği (seçtiği) Karacalı'nın garbındaki ağaçlığa süratle hareket etti. Orada aynı istikamette iki araba izi gördü. Bunlardan biri sürülmüş tarlalara gidiyordu. Bunun tarlalarda nihayetlendiğini fark etti; diğeri hafif bir hattı içtima istikametini takip ediyor ve tamamıyla Tatarlı üzerine gidiyordu. Hamdi Efendi bu yolu intihabetti (seçti).

Lakin bu yollardan hangisini intihabetmek (seçmek) lazım geleceğini tayin için Hamdi Efendi tevakkuf etmiş (beklemiş) idi ki, bu esnada alay kumandanı hemen ayın noktaya muvasalat eylediği için (Hamdi Efendi duralım mı?) ihtarında bulundu. Bunun üzerine Hamdi Efendi intihabeyletiği yol üzerinde dört nal ile icap eden (gereken) mesafeyi kazandı.

Tatarlı'ya 400 m. takarrub edildiği (yaklaşıldığı) zaman, Hamdi Efendi köyün şark mahrecinde (çıkışında) alay kumandanına intizar ediyordu (bekliyordu).

Alay kumandanı küçük zâbitandan iki kişi çağırđı. Onlardan birine "Recep Çavuş! Hamdi Efendi'nin yanına gidin ve ona (Tatarlı) da 15 dakika istirahat edeceğimizi söyleyin, bize yer hazırlasın. Biz şu tepeden (eliyle gösterdi) dolaşıp geleceğiz" dedi. Recep Çavuş arkadaşıyla beraber süratli yürüyüş ile bizden uzaklaştı.

Alay kumandanı zâbitanla beraber Tatarlı'nın cenubugarbisinde tepeye çıktı. Orada yere inildi. Alay kumandanı, zâbitanı yanına çağırđı ve âtideki mütalâatı dermeyan etti (amelî ders).

"Efendiler! Bilirsiniz ki, süvari zâbitanının en mühim vazifesi keşiftir. Bu vazifeyi bihakkın ifaya muktedir olabilmek (Bu görevini tam olarak yerine getirebilmek) için süvari zâbitanının harekât-ı cesimeli tasavvur etmesi (büyük harekâtı düşünmesi) ve mühim sevkulceyş istikametleriyle, harekâta icray-ı tesir edebilecek olan mevazi-i mühimmeyi (önemli mevzii) takdir edebilmesi elzemdir.

Üzerinde bulunduğumuz şu sırtları bu noktadan itibaren beraber mütalâa etmeyi faydalı görüyorum. Görüyorsunuz ki, şark istikametinde 3-4 kilometreye kadar imtidat eden (uzanan) ova ve bu ovadan geçen yollar kâmilen n(tam olarak gözetim) ve hâkimiyettedir.

Bu yollardan biri Köprölü'den İştîp üzerine, diğeri Köprölü'den (Kiliseli)'ye gider. Bu yollar mühimdir. Çünkü mesela şimalden gelen bir kuvvet Köprölü üzerine bu yollardan hareket edebileceği gibi cenup kuvvetleri de şimale bu yollardan gider.

Şimdi düşününüz! Faik (üstün) bir düşman karşısında mağlûben Köprölü üzerine ricat eden (geri çekilen) bir fırka veyahut bir kolordu kendisini takip eden düşmanın hareketini tehir (geciktirmek) için bir kısım kuvvetiyle bu sırtlarda bir yan mevzii alabilir. Ve keza İştîp istikametinde mecbur-u ircat olan bir düşman, aynı maksatla bu mevziden istifade edebilir. Veyahut köprölü üzerine mecbur-u ircat olan bir kuvvet buralarda kendine iltihak edebilecek (katılacak) olan kuvay-ı imdadiyesiyle (yardım kuvvetiyle) burada bir yan mevzii olarak tekrar taarruza geçebilir. Ve bu suretle mağlubiyetini muzafferiyete münkalip edebilmek (dönüştürebilmek) imkânına malik olabilir. Çünkü bu mevzie yerleştirilecek bataryalar bütün bu yolları ateşi altında bulundurur. Ve düşman kuvay-ı külliyesi bu mevzie ehemmiyet vermeden hareketine devam edemez. Bundan başka bu mevzi gerek (Tatarlı) ve gerek gerisindeki ormanlık ve gerek müteaddit (çeşitli) hattı içtimalarıyla pek kuvvetli müfrezelerin tesettürüne (gizlenmesine) müsaittir. Hülâsa bu mevzi mühim bir yan mevziidir. Gerek şimalden cenuba ve gerek cenubdan şimale hareket eden ordu için iltifat edilmedikçe geçilemez. İşte bu istikamet-i umumiye üzerinde keşfe memur olan bir süvari kıtası kumandanı bu mevziin kıymet-i sevkulceyşiyeye ve tabiiyesini düşünürse burasını keşfettirmeyi elzem addeder ve bu lüzumu haritasının sathî bir mütalâasıyla anlar."

Tepeden köye teveccüh olunduğu (yönelindiği) zaman Hamdi Efendi'nin yanına gönderilmiş olan küçük zâbitlerden Recep Çavuş'un bizi köyün cenup mahrecinde istikbal ettiği (girişinde karşıladığı) görüldü.

Hamdi Efendi (Tatarlı) da istirahat edileceği ve yer hazırlaması emrini aldığı zaman, hemen köyün muhtarını bulmuş ve onun delâletiyle köyün mektebinde münasip bir mahal (yer) hazırlatmış ve alay kumandanını istikbal edip oraya getirmek için Recep Çavuş'u gelinecek yol üzerine çıkarmış idi, bu sureti hareketini bilahara kendisinden öğrendim.

Burada, istirahatten sonra (Gözemil)'e gidildi.

(Gözemil)'in şimalinde alay kumandanı, mülâzimsani (teğmen) Kâzım Efendi'ye "siz de, bizi daima hattibalâr (doruk çizgisi) üzerinden (Hacıahmetli) ve (Sarıhamzalı)'ya ***üreceksiniz!" dedi.

Kâzım Efendi, bidayette tıpkı Hamdi Efendi gibi hareket ederek takip edeceği istikameti tayin etti. Yalnız yanında pusulası olmadığı için haritasını bulunduğu (Gözemil) ile görülen (Cumalı) köylerine nazaran cihetine vazetmişti.

Sarıhamzalı'nın garp mahrecine gelindiği zaman alay kumandanı durdu ve zâbitana berveçhiâtı (aşağıda olduğu gibi) vezaifi (görevleri) verdi: (Kroki No: 6).

Faraziye - İştîp'ten Köprülü'ye ilerleyen bur müfrezenin piştar süvarisiyiz. Kuvvetimiz bir bölüktür. Düşmanın Köprülü'den Cumalı istikametinde hareket ettiği haber alınmıştır.

Vazife 1 - "Mülâzim Şevket Efendi; siz! atlı ile (İştîp-Köprülü) caddesi üzerinde hareket ettirilmiş bir numaralı zâbit keşif kolusunuz. Bu noktadan itibaren vazifenize devam ediniz.

Erkânıharbiye Kolağası Kemal Bey sizinle beraber gelecek ve sureti hareketinizi görecektir. Buyurun!

İhtar - Vazife Karacalı'nın garbındaki derede hitam (son) bulacaktır.

Vazife 2 - Mülâzım Hamdi Efendi, siz 8 atlı ile uçsunuz.

600 metreden bölük sizi takip ediyor. Hareket edin!

Mümtaz Yüzbaşı Nuri Bey sizinle beraber bulunacaktır.

Vazife 3 - Diğer arkadaşlar bölüğü takip ediyor. Selami Efendi siz de bölük kumandanısınız.

İhtar - Benimle beraber kalan her zâbit, verilen muhtelif vezaifin (çeşitli görevin) suret-i ifasını (nasıl yapılacağını) düşünsün, kendilerinden soracağım.

Keşif kolunun hareketi (Krokiye bakın)

Keşif Kolu Kumandanı Şevket Efendi; vazifeyi aldığı noktadan -ki Sarıhamzalı'nın garp mahrecinde ve garp istikametine hâkim bir tümsek idi, evvela: Yol boyunca garp istikametini tarassüdedti. (gözetledi) 800-1000 metre mesafeye kadar bütün araziye ve yolu tamamen görüyordu. Ve fakat mezkûr mesafedeki tepeler daha ilerisini görmeye mani oluyordu. Şevket Efendi (M. Kroki) tepesinin diğer tepelere nazaran daha ziyade hâkim olduğunu gördü. Ve süratle mezkûr tepe istikametine hareket etti ve fakat bu esnada yanındaki neferlerden birine (Sen! yolun sağındaki şu tepeye dört nal git, ilerisini gördükten sonra yolda bizimle birleş) dedi.

Şevket Efendi M tepesinin gerisinde durdu. Yalnız kendisi atını birkaç hatve daha ileri sürdü. Evvela gözle serian sırtlar istikametini Cumalı ve Karacalı köylerini nazardan (gözden) geçirdi. Ve daha ilerilere Köprülü caddesine ve Karaosmanlı yoluna baktı ve sonra dürbünle de mezkûr istikametleri güzelce tarassüdedti. Düşmandan eser yoktu.

(Karacalı'nın şarkındaki sırt ileriye hâkim idi. Bir an evvel mezkûr sırtta vasıl olmak için, bir iki hattı içtimai atlayan hattı-balâyı (doruk çizgisini) takip etmeyip derhal yola indi ve süratle mezkûr sırtta gitti. Evvelce sağ cenahına gönderdiği bir atlı tepeden inerken kendisine mülâkı olmuştu. (katılmıştı)

Şevket Efendi N noktasında dürbünle Cumalı ve Karacalı köylerinin dahillerini ve Karaosmanlı'nın dahilinden geçen yol istikametini görebiliyordu. Düşmandan bir eser göremeyince Karacalı'ya girmeksizin mezkûr köyün şarkından yola indi ve ileri hareketine devam etti.

Uç'un suret-i hareketi (Kroki No: 6)

Uç Kumandanı vazifeyi aldıktan sonra, süratle cadde istikametinden hareket etti. Uçtan bir nefer yolun sağındaki tepeler üzerinden, iki nefer de solundaki tepeler üzerinden hareket etmek üzere tefrik etti. (ayrıldı) Kendisi de toplu olarak Sa noktasına kadar geldi. Orada onbaşıya "Sağındaki şu tepeye gelmiş olan arkadaşının yanına git. Onunla beraber şu ve şu köyleri (Cumalı, Karacalı köylerini eliyle göstererek) araştırdıktan sonra derenin ilerisinde bizimle birleşin! Haydi dört nal marş!" dedi. Ve kendisi âdeta yürüyüşle toplu olarak caddeyi takip etti. Sola gönderilen iki nefere sırtlar üzerinden N tepesine doğru yürüyüşlerine devam etmelerini işaret etti.

(Cumalı) ya gönderilen iki neferden biri köyün dahilinden ve diğeri garp kenarından dolaşarak cenup methalinde birleştiler ve uç kumandanına düşman olmadığını işaret ettikten sonra dört nala (Karacalı) köyüne gittiler. Orada aynı veçhile hareket ettikten sonra mezkûr köyün cenup mahrecinde durdular ki, uç dahi oraya vasıl oldu.

N tepesi istikametinden ilerleyen iki nefer de yine orada uca mülâkı oldular.

Köylerin taharriyatı (araştırılmaları) esnasında uç, âdeta ile yürüyüşüne devam ettiği için bölükten olan mesafesi azaldığından mezkûr mesafeyi almak için (dörder) yol kol nizamında süratli ile cadde üzerinde harekete devam etti.

Alay kumandanı gerek keşif kolunun ve gerek ucun suret-i hareketi hakkında yanında bulunan diğer zâbitana icabeden izahat ve malumatı verdi ve her ikisinin yukarıda zikrolunan sureti hareketini muvafık (uygun) buldu.

Alay kumandanının zâbitana bu vezaifi vermekteki maksadı takip olunan yolun tarafeynine müsadif mevaki-i meskûne vesairenin taharrisinde keşif kollarıyla emniyet kademelerinden her birinin ne dereceye kadar vazifedar olduğunu bilfiil irae etmek idi.

Bu cihetle idi ki, fikirlerini sorduğu zâbitandan mesela keşif kolunun Cumalı ve Karacalı köylerini taharriye kalkışması taraftarı olanların fikirlerini kabul etmedi. Ve fakat Cumalı'nın gerek kurbiyeti ve gerek cesametinin mahdutiyeti cihetile uç tarafından taharriye müsait olduğundan bu vazife için mensup olduğu takımdan kuvvet üzerine (ilaveye) lüzum görmedi. Mamafih Karacalı'dan sonra yolun solunda bulunan Turfallı'nın yoklanmasının hangi kademedен icra ettirilmesinin münasip olacağını yanındaki zâbitana sordu ve verilen muhtelif cevaplardan mezkûr köyün, ucun mensup olduğu takımdan gönderilecek bir nısıf kısımla (4 atlı) yoklanması cevabını tasvip etti.

22 Ağustos 1325 Cumartesi

21 Ağustos cuma günü Ordu Kumandanı Hadi Paşa Hazretleri erkânıharbiye Reisi Paşa ile birlikte ordugâha gelmişlerdi.

Cumartesi günü Kumandan Paşa Hazretleri'nin taht-ı nezaretinde olarak Fırka Kumandanı Suphi Paşa'nın kumandasında (Karacalı) ile (Karaosmanlı) arasında Liva talimleri icra edildi.

Talimlerin hitamında (sonunda) Ordu Kumandanı Paşa Hazretleri umum zâbitanı nezdinde celp ve âtideki nutukla, beyanı memnuniyet ettiler:

"Ordugâhlarınızda gördüğüm intizam ve mükemmeliyet ve bilhassa bugün icra ettiğiniz Liva talimleri esnasında -ki ordumuzda ilk defa ve bugün, birinci defa olmak üzere icra ediliyor- cümlelerin gösterdiği maharet ve muvaffakiyet şimdiye değin kendi kendinize vuku bulan sây-ü (çaba ve) gayretinizin pek ziyade şayan-ı memnuniyet âsarını (eserini) ibraz etti. Bu muvaffakiyet ordumuz süvarisinin mazharı

terakkiyat olacağına beraati istihlaldir. Bu sebeple neferinizden büyük kumandanınız Paşa Hazretlerine kadar cümledenize beyanı teşekkür ederim. Ve muvaffak olacağınız ümidi kavisiyle (kesin ümidiyle) ve bu ümitlerin tevlid ettiği (doğurduğu) azim meserretlerle (sevinçle) avdet edeceğim."

Buna mukabil (karşılık) Süvari Fırkası Kumandanı Suphi Paşa âtideki sözlerle teşekkür ettiler:

"(Zâbitana hitaben) Efendiler; üzerinde manevra icra ettiğimiz, atlarımıza çığnettığımız bu topraklar, mazide bu sınıfın fedakârlığı ve gayretiyle elde edilmiştir. İşte (eliyle göstererek) ordugâhımızın kurbindeki (yakınındaki) şüheda (şehitler) mezarlığı bunun şahidi ebedisidir. Bu toprakları karıştırırsanız ecdadımızın kemiklerini, atlarının nallarını bulursunuz. Halbuki süvari sınıfının şu son zamanlardaki hali cümledenin malum ve meşhuda (gördüğü) olmuştur. Binaenaleyh meslekimizin mazharı terakkiyat olması için cümlemizin son derece sarfı gayret eylemekliğimiz icap eder.

Bugün huzurlarıyla bizi mesut ve müstefid eden (yararlı kılan) Ordu Kumandanı Paşa Hazretleri'yle Erkânıharbiye Reisi Paşa'ya ordugâhımızı teşrif buyurdıklarından dolayı arz-ı teşekkür eder ve teshili muvaffakiyetimiz (başarımızı kolaylaştırdıkları) için muavenet ve müzaherette bulunacaklarından emin olarak bütün mevcudiyetimizle çalışmakta devam edeceğimizi kendilerine arz ve temin ederim."

23 Ağustos 1325 Pazar:

(Cumalı) ile (Sarıhamzalı) arasında Liva talimleriyle iştilal edilmiştir.

24 Ağustos 1325 Pazartesi:

S.Y. 15 Kumandanı; Erkânıharbiye Reisi'nin Selanik'ten göndermiş olduğu manevra fişeklerinden istifade etmek maksadıyla karşılıklı tertip eylediği mesailin (meselelerin) halliyle iştilal etti.

.

Cenup müfrezesine ait mesele:

Kroki no: (6, 7)

Köprülü civarında vukubulan bir muharebeden sonra mecburu irat olan (zorunlu geri çekilen) düşman (şimal müfrezesi), (Gözemil-Bereketli) istikametinden çekildi.

Cenup müfrezesine mensup süvari alayı (2. Ke) çekilmekte olan düşmanı dün ve bugün şiddetle takibe memurdur. Dün geç vakit takibe başlayan Süvari Alayı 23/24 Ağustos gecesini (Turfalı) da geçirdi. Şimdiye kadar alınan muhtelif malumata nazaran bütün bu gece esnasında düşmanın mühimmat, erzak arabalarının Kiliseli'den şimalişarki istikametine nakledildiği (Kiliseli'deki depolarını tahliye ediyor) düşmanın bazı atlı postalarının sureti umumiyede (Dinler) - (Ayvanlı) hattında bulunduğu

anlaşılmıştır. Süvari alayı, Kiliseli'den nakledilen mühimmatın naklini ve düşmanın ricatını takip edecektir.

Kuvvet 2. Ke (dördüncü takımları filama) Kumandanı Yüzbaşı Rıza Bey.

Noktai azimet (Karacalı)'nın şarkındaki tepe (Ordugâh) Saati hareket sabah saat 12.

Şimal müfrezesine ait mesele:

Kroki No: (... ve ...)

(Köprülü-Gözemil-Kiliseli) istikametinden 23 Ağustos günü ricat eden (geri çekilen) şimal müfrezesine mensup bir bölük süvari 23/24 gecesini Kiliseli'de geçirdi. Hasımın birkaç bölük süvarisi bu geceyi Turfallı'da geçirmiştir.

Süvari Bölük Kumandanı Kiliseli'de müfreze kumandanından, geceden, şu emri alıyor:

Düşmanın Turfallı'ya kadar ilerlemiş olan süvari bölüklerinin yarın (24 Ağustos) saat dörde kadar Kiliseli'ye girmelerine mümanaat edeceksiniz. (engel olacaksınız) Kiliseli'nin tahliyesi hitamına (sonuna) doğru size bir iki takım süvari daha iltihak ettirilecektir. (katılacaktır)

Bölük Kumandanı: Yüzbaşı Refik Bey.

Vazifeye ibtidar olunacak mahal (hızla başlanacak yer) Kiliseli'nin bir kilometre cenubu.

(Mesele, mahalli mezkûrda (adı geçen yerde) Erkânıharbiye Kolağası Sami Bey tarafından, mazruf (zarfa konulmuş) olarak verilmiştir.)

Ordugâhtan hareket sabah saat 11.00'de.

Cenup müfrezesine mensup Süvari Alay Kumandanı'nın sureti hareketi.

Alay Kumandanı Arif Bey 24 Ağustos günü sabahı saat 11.00'de alayını ordugâhın bulunduğu sırtın gerisinde içtima hattı nizamında içtima ettirdi. (Kroki 6 B)

Alayın hareketinden evvel, (Gözemil-Bereketli) istikametinde bir zâbit keşif kolu gönderdi.

Arif Bey, bütün zâbitanı yanına celbetti (çağırıldı) ve onlara meseleden, onların bilmesi iktiza ettiği (gerektiği) derecede, malumat verdikten sonra bölük kumandanlarına âtideki emri şifahiyi verdi:

"Alayımız, şimdi Cumalı üzerinden (Kiliseli) istikametine hareket edecektir.

Birinci bölükten birtakım piştar (öncü) olacaktır.

Mezkûr bölüğün mütebakisiyle (geri kalanı) ikinci bölük kısmı külli olarak 600 m.'den piştarı takip edecektir. İkinci Bölük Kumandanı Mustafa Kâmil Efendi, sen, kısmı külliye sevkedeceksin, ben piştarla beraber hareket edeceğim."

Birinci Bölük Kumandanı birinci takımını piştar tayin etti. Mezkûr takım kumandanı da bir kısımla (8 atlı) uç olarak beraber 500 m mesafe ile takıma takaddüm etti. Ve bu suretle alay yürüyüşe geçti.

Uç Kumandanı (Cumalı) köyüne kadar kendisine söylenen istikameti takip etti. Oradan Cumalı'nın içinden geçip şimalden cenubuna doğru uzanan sırtlar üzerinde asıl Kiliseli caddesine mülâkı olan (kavuşan) yolu takip etmeyip şarka döndü. Ve (Hacıahmetli) istikametine yürümeye başladı.

Piştar olan takımla beraber bulunan alay kumandanı da uc'u takip etti.

Uç geri ile irtibata katiyen riayet etmedi ve Dinler üzerine ilerledi. Müfreze kumandanı takibe karar vermiş olduğu istikametten tebaut ettiğini (uzaklaştığını) anlayınca uc'u bıraktı ve şimale tebdil-i istikamet etti.

Kısm-ı külli takımla kol nizamında piştarı takip ediyordu.

Yoldan uzaklamış ve bir iki gün evvel yağın yağmurlardan az çok çamur olan tarlar içinde şark ve şimaldeki sırtların taht-ı hâkimiyetinde bulunan geniş vadide hareket olunuyordu.

Bir türlü, takibe karar verilen yol, alay kumandanınca, bulunamıyordu. Kiliseli'nin 5-6 kilometre kadar cenubuna vasıl olduğu zaman kendi kendine Dinler istikametine yürüyüp ondan sonra da Dinler üzerinden sırtları takiben Kiliseli üzerine hareket eden ve bu suretle bir yan keşşafı (keşfi) halini almış bulunan Uç'tan gelen bir nefer (eliyle göstererek) şu sırtların gerisinde (şimalişarki) düşmanın bir bölük süvarisi duruyordu (dedi).

Alay kumandanı, bu malumat üzerine ne yapılmak lazım geleceğini düşünmekle geçirdiği zaman zarfında, piştar takımı ve gerideki bölükler düşmanın bulunduğu haber verilen sırtın 900-1000 kadar yanı hizasına gelmişti ki, bu sırada tepe düşman avcıları tarafından işgal ve ateş küşad edildi (açıldı). (Manevra fişegi). Tüfek sadasını işiten alay kumandanı bulunduğu pişdar takımından dört nalla kısmı-küllinin yanına gitti ve onu takip etti. İki bölüğünü de düşman mevziine doğru safırharba geçirdi. Ve dört nalla 300 metre kadar bir mesafe katettikten sonra mevziin 600 m. kadar ilerisinde bulunan zaviye-i meyyite'ye (ölü noktaya) dahil oldu. Orada bölüklerini yayaceng için yere indirdi. Ve düşmana taarruza başladı. Piştar takıma da düşmanın sağ cenahı aleyhine hareket eylesini emretti.

Şimal müfrezesine mensup bölük kumandanının suret-i hareketi:

Bölük kumandanı meseleyi aldığı noktadan itibaren hemen bölüğü ile Kiliseli'nin cenubundaki (Genizce) ve bunun şarkındaki tepe istikametinde hareket ederek mezkûr tepeye geldikten sonra daha ileriye yürümekten sarfınazar ederek orada intizar (bekleme) mevkiinde kalır. Daha evvelce çıkardığı iki keşif kolundan biri Dinler istikametinden ve diğeri Gözemil üzerinden cenuba hareket ederler. Bölük kumandanı intihabettiği intizar mevziinden düşmanın gelebileceği yolları ve cenuba doğru imtidaden (uzanan) sırt ve vâdiyi pek uzak mesafelerden bizzat kendisi de görebilir. Bu cihetle karşı taraf süvarisini uzak mesafeden görmüş ve fakat mezkûr süvari vâdide tarlalar içinde hemen her an sağa ve sola tebdil-i istikamet ettiği için mevziin işgalinde isticâl göstermemiş (acele etmemiş).

Karşı taraf süvarisi mevziin 1000-1200 m. kadar yakınına geldiği zaman derhal yere indirdiği bütün bölüğü ile mevzii işgal etmiş ve bunu müteakip karşı tarafın takımla kol nizamında yürüyen kısm-ı küllisi üzerine birden bir ateş açmıştı; o zamana kadar kendini göstermemişti.

Karşı tarafın yere inen efradı pek ziyade müşkilâtla (oldukça dik bir meyil ateş altında katetmek suretiyle) ilerlemekte devam ediyordu. Sağ cenah aleyhine memur edilen takım, açıktan mevziin sağ cenahına tekarrübe (yaklaşmaya) mecbur olduğu için üzerine tevcih olunan (yönelen) ateşlerden hareketine devam edemedi. Bölük kumandanı düşmana birçok zayıat verdiğini ve düşman acılarının her şeye rağmen takarrübettiğini (yaklaştığını) görünce hemen avcılarını tuttuğu sırtın gerisine hayvanların yanına çekti. Ve düşman nazar ve ateşinden masun olarak ata bindirdi. Bu esnada karşı takımın avcıları 150 m'ye kadar pek yorgun bir halde tekarrübetmişler ve hayvanlarından 300-400 metre kadar uzaklaşmış bulunuyorlardı.

Bölük kumandanı derhal mezkûr avcılar üzerine hücum ederek gerilerindeki hayvanları üzerine düşmeye ve biraz evvel muvasalat etmiş (katılmış) bulunan iki süvari takımını da (filama) sol cenahındaki hattıçtıma içinden doğrudan doğruya düşmanın beygirleri üzerine saldırmaya karar verdi. Harekete ibtidar ettiği (hızlı girdiği) bir sırada idi ki (dur!) borusu çalındı.

Tenkit

S.Y. 15'inci Alay Kumandanı (Erkânıharbiye Kaymakamı Hasan Tosun Bey), zâbitanı yanına celbetti (çağırdı). Evvela onlarla beraber Refik Bey'in tuttuğu mevzii gözden geçirdi ve orada alınan tertibatı istizah etti (açıkladı). Ve badehu orada hazır bulunan Fırka Kumandanından aldığı müsaade üzerine berveçhiâti (her zaman olduğu gibi) mütalâatını dermeyan etti (ortaya koydu).

Şimal müfrezesine mensup süvari bölüğünün (Refik Bey'in bölüğü) Kiliseli'de emir aldıktan sonra hemen cenup istikametinde ileri hareket edip bu sırtların gerisinde mesturen düşmana intizar etmesi pek muvafıktır. Çünkü bu bölüğün vazifesi saat dörde kadar düşman süvarisi bölüklerinin Kiliseli'ye dühulünü (girişini) men etmektir. Bunun için, düşmanı Kiliseli'de beklemek muvafık (uygun) olamazdı. Bilakis düşmanı ne kadar uzakta tevkif edersek (tutarsak) o derece fazla zaman kazanmak imkânı hasıl olur; birinci mevziden çekilmeye mecbur olunursa ikinci ve müteakip mevzilerde düşmanı mecbur-u tevakkuf edebiliriz. Kiliseli'de beklemekte bu fayda mevcut olmadıktan başka Kiliseli'nin büsbütün kurbünde (yanında) düşmanla muharebeye tutuştuğumuz takdirde Kiliseli'deki depoları tahliyyeye memur olanları izaçetmiş (yerinden etmiş) oluruz.

Bu mevziden daha ileri gitmek de burada münasip olmazdı. Çünkü düşmanın kati olarak hangi istikametten geleceği bidayette (önceden) kestirilemez düşman, (Ayvanlı) yahut (Gözemil) veyahut (Dinler) ve hatta Âzmağ suyunun şarkından dolaşarak gelebilir. (umumi haritaya bakınız). Farazâ cadde istikametinden daha ileri gitmek istersek düşman cenahlarımızdan dolaşarak Kiliseli'ye gelebilir.

Halbuki bu mevzi umum yollara nazaran adeta merkezi bir vaziyette bulunuyor. Buradan düşmanın gelebileceği her hangi bir istikamet üzerine hareket edip düşmanı karşılamak veyahut düşmanın yanına düşmek imkânı mevcuttur.

Düşmanın tekarrübünden (yakınlaşmasından) sonra işgal olunan mevzi pek münasiptir. Buradan düşmanı vâdi içinde, tesettüre çare bulamadan ateşle istikbal faydası olduğu gibi yayacengle mevzii taarruza kıyımı halinde katetmeye mecbur olduğu arazi sühuletle (kolaylıkla) katolunamaz, birçok zamanın mürurunu temin eder.

Düşmana 900-1000 metreden ateşe başlandı. Düşman süvari bölükleri kesif bir nizamda (takımla kol nizamında) yürümekte oldukları için daha uzak mesafeden de ateş küşad olunabilirdi (açabilirdi). Fakat o halde düşman, solundaki sırtların gerisine dört nal ile çekilerek pek cüzi bir telefatla kendini setreder (gizler) ve ondan sonra ateşin haricinde hattı içtimalardan şimale hareketine devam edebilirdi. Tutulan mevzi vaktinden evvel hükmünü zayi etmiş ve düşmanı karşılamak için terk-i mevzi etmek lüzumu hasıl olmuş bulunuyordu. Madem ki tutulan mevziin ilerisi, düşmanın sühuletle ve az zamanda taarruz ve tekarrübüne müsait değildi; ateş küşadında isitcal edilmemek (sonraya bırakılmamak) pek muvafıktır.

Düşman avcıları pek ziyade sokuluncaya kadar mevzide kalmak umumiyetle tehlikelidir. Ve fakat burada arazinin hali böyle bir tehlikenin zuhuruna meydan vermemekte olduğu gibi, düşman avcılarını ateşle daha ziyade ezmek ve onları hayvanlardan uzaklaştırmak ve sonra da avcılara tevcih edilen (yönelen) hücumu hayvanlara kadar teşmil ederek (genişleterek) düşmanı kâmilen muzmahil etmek (çöküntüye uğratmak) fevaidi (faydası) nasıl oldu. Binaenaleyh bu bölük (Refik Bey) vazifesini ifa edebildi. Teşekkür ederim.

Karşı taraf (cenup) süvari bölükleri kumandanı, takip edeceği yolu şaşırırdı. Mezkûr bölüklerin kumandanı yürüyüş emri verdiği zaman zâbitanla beraber içtima mahallinin ilerisine çıkıp oradan takip olunacak yolu -ki (haritası üzerinde işaret edilmemiştir)- arazi üzerinde yeknazarda (ilk bakışta) görülüyordu, eliyle göstererek kat'î bir surette tayin etseydi, emrin anlaşılacak ihtimali kalmazdı. Sonra da "uç sağa saptı" diye asıl yolunu terketmesindeki mülâhaza (düşünce) anlaşılammıştır. Yeniden bir uç çıkarıp matlup (istenilen) istikamet üzerinde yürüyüşe devam edebilirdi.

Uç kumandanının vazifesi gerideki aksamın (parçanın) yürünülen istikamette emniyetini istihsal etmek ve onunla irtibatı muhafaza etmek iken, burada uç, müstakil bir keşif kolu gibi ihtiyar ettiği istikamette aldı yürüdü ve geriden gelen akmasını önünü açık bıraktı. Mahaza, müfreze kumandanı evvelce Dinler üzerinden bir keşif kolu çıkarmamış olduğuna nazaran uc'un bu hatası kendisine faydalı oldu. Çünkü kendisini düşmanın vücudundan haberdar eden uç oldu.

Bir kıta-i askeriye, yürürken, yollar üzerinden hareket eder. Ancak tâbiye mıntıkası dahilinde yolların haricinde harekete lüzum görür. Süvari alayı hemen bütün vâdiyi takımla kol nizamında katetti; bu caiz (uygun) değildir.

Dörderle yürüyüş kol nizamında arazinin mevaniinden (engellerinden) daha az rahatsız olunur; daha sıkıntısız ve sühuletle yürünür. Bahusus takip olunan yürüyüş istikametindeki tarlalar, bu nizamı musırran (inatla) talep ediyordu. Eğer takımla kol nizamında yürümekteki mütalâa, düşmanın

cenahlarından zuhuruna karşı harekete kabiliyetli bulunmak ise, dörderle kol nizamında da sağ ve sola safiharbe geçmek kolaydır.

Alay kumandanı, uçtan haber getiren neferin verdiği malumat üzerine bilâhare düştüğü gayrimüsait vaziyete girmemek için birçok çare ve tarzı hareket düşünebilirdi. Lakin bir saniyelik dalgalık o fırsatı da mahvetti. (Zaman-ı hazır usul-u harbi; her rütbe ashabının (sahibinin) vaziyeti takdir etmekte seri'bir intikal ve bu takdirin icabatını yapmakta hakiki bir fikr-i tâbiye'ye malikiyetini katiyen talep eder. Bir bölük, bir alay, bir firkanın, düşman karşısında sevku idaresine memur olanlar her an nazardikkat ve ehemmiyette bulundurulmalıdırlar ki, taht-ı kumandalarında bulunan cüzütamları teşkil eden yüzlerce, binlerce insanın ve birçok paralar ve himmetlerle elde edilip yetiştirilmiş olan hayvanların hayatı, muhassala-ı sây ü (elde edilen çaba) himmeti bir an devam edecek olan tereddüt ve kararsızlıkla mahvolur).

Düşman mevziinden tüfek sadası işitildikten sonra yapılacak yalnız bir çare kalmıştı, o da: Düşman mevziinin ilerisindeki zaviye-i meyyiteye (ölüm açısına) kadar intizam vesaireye asla ehemmiyet vermeksizin hemen dört nalla atılmak... yapılacak işi orada düşünmek... yoksa 900 metrede düşman ateşi altında kesif bir nizamda durmak uzun uzadıya tertibat almak mümkün olamaz.

(Bugünkü silahların tesiri yere yatıp araziden tamamıyla istifade edebilen bir piyadenin bile ileri hatvesini (adımını) santime indirmiştir. Mukden meydan muharebesinde, arazi yarıklarına sokularak taşların arasından sıyrılarak, başlarının ilerisine kum ve toprak torbalarını sürerek veyahut kazma kürekleriyle küçük sütrelere yaparak, taarruzlarında isar eden Japon efradının güç hal ile yirmi dört saat zarfında birkaç metrelik mesafe kazanabildikleri görülmüştür).

Mezkûr zaviye-i meyyiteye girildikten sonra düşman mevziinin cenubundaki müteaddit hattıçtimalardan düşman mevziinin sol cenahı aleyhine hareket etmek mümkündür.

25 Ağustos 1325 Salı

Bugün sabahleyin S.Y. 16'ncı Alayı, Cumalı'nın şimalinde buluştuk. Alayın iki bölümü Mümtaz Yüzbaşı İrfan Efendi'nin taht-ı kumandasında bulunuyordu. Alay Kumandanı (Muhlis Bey), karşılıklı bir meselenin tatbikiyle işgal edildiğini söyledi. Alaydan bir bölük de mukabil taraf süvarisini teşkil ediyordu.

Meselenin mevzuu istifadeli idi. İki bölükten ibaret olan şark süvari alayı, mensup olduğu müfrezenin Köprülü civarında meydan muharebesi veren kısım-ı küllisine iltihakı (katılması) için Ayvanlı'dan mezkûr müfrezenin yürüyüşünü tehir maksadıyla gelmekte olduğu haber alınan bir düşman müfrezesine karşı sevk edilmişti.

Süvari alayı kendisine mülâkı olduğumuz (katıldığımız) noktaya geldiği zaman düşman müfrezesi tarumar olmuş bulunuyordu.

İrfan Efendi, bir takım atlı ihtiyattan maada (başka) kuvvetini yere indirmiş ve fakat düşman 2. Ta. Piyade ve bir batarya toptan mürekkep olduğu için uzun müddet mukavemet edemeyeceğini takdir ederek müfreze kumandanına malumat isal ve müfreze de Cumalı hizasına takarrübetmiş (toplanmış) bulunduğu için kendisi yere indirdiği efradı ata bindirip düşmanın (Karaosmanlı) (umumi haritaya

müracaat H istikametinde hareket eden bir bölük süvarisine karşı gidip müfezenin yolunu açık bulundurmaya karar verdi.

Mukabil (karşı) tarafın süvari bölüğüne, mülâzım Kemal Efendi kumanda ediyordu. Mezkûr bölük bidayette, müfrezenin işgal ettiği mevziin sol cenahını muhafazaya memur imiş. Fakat müfreze kumandanı süvari bölümünü, düşman kısm-ı küllisinin takip ettiği yol üzerinde, Osmanlı civarına sevketmekte daha mühim fayda tasavvur ettiği için, mezkûr bölüğü o istikamete göndermişti. Mezkûr müfreze kumandanının işgal ettiği mevzi ve aldığı tertibatı -ki, piyade hattı işgal olunan sırtın düşmana müteveccih eteğindeki bağın hendeklerinde ve topçu mevzii de piyade mevziinin 400 m. kadar gerisinde ve geriye doğru yükselen müetakip tepenin teşkil ettiği hafi bir hattı içtimada nim mestur (yarı gizli) idi.- gördükten sonra Süvari Bölük Kumandanı Kemal Efendiye mülâki olabilmıştik.

Kemal Efendi (Karaosmanlı) ile (İştîp-Köprülü) umumi caddesinin arasındaki tepeye, süratle gidiyordu.

Kendisinden suret-i hareketi hakkında istizahatıma verdiği cevap şu idi:

"Maksadım, düşmanın asıl kısm-ı küllisini tevkif etmektir. Süvarisiyle hiç meşgul olmak istemem. Çünkü süvari geçip gitse o kadar haiz-i ehemmiyet değildir. Fakat, kısm-ı külli bir an evvel Köprülü'deki kuvvetlerine mülâki olursa meydan muharebesinin belki rengini değiştirir. Şimdi ben şu tepenin gerisinde duracağım. Düşman elbette asıl caddeden ayrılacaktır. Çünkü bu cadde bizim topçunun tesiri altındadır. (Turfalı) ve (Karaosmanlı) köylerinin şarkından dolaşmaya kalkışacaktır. Ben, yayacengle, onun az çok tehirine muvaffak olacağım. Üzerime süvarisi gelirse yine öyle hareket ederim. Çünkü gördüm, onun da kuvveti çok değil, iki bölüktür.

Hatta burada mahvolmak muhakkak olsa bile, benim niyetim buna razı olmaktır. Ben, bir bölük, mahvolacağım, fakat bu hareketimle asıl meydan muharebesi icra eden kuvvetlerimizin tahliyesine hizmet etmiş olacağım.

Bizim müfreze kumandanı da, zannedersem kuvvetin azlığına bakmaksızın, o da bu düşman üzerine atılacaktır."

Umumiyetle Kemal Efendi'nin mütalâası memnuniyetimi mucip oldu. orada kendisine bir şey söylememiştim. şimdi burada, bu son satırda, kendisine teşekkür ederim.

Beşinci Kolordu Erkânıharbiyesi

1. Şube, 2. Kısım

TÂBİYE TATBİKAT

SEYAHATİ

1

Dört Harita

Selânik Matbai Askeriyesinde

tab olunmuştur.

1327

Kırmızı Müfrezenin Nizam-ı Harbi

Müfreze Kumandanı: Kolağası Hikmet Efendi

13'üncü Nişancı Taburu

Mavi Müfrezenin Nizam-ı Harbi

Müfreze Kumandanı: Binbaşı Hasan Askeri Bey

Alay 1

Seyahate iştirak edenler

Beşinci Kolordu Kumandanı Ferik Hasan Tahsin Paşa

Beşinci Kolordu Erkânıharbiye Birinci Şubesi'ne memur Kolağası Mustafa Kemal Bey

Küçük Zâbit Mektebi Kumandanı Erkânıharbiye Yüzbaşısı Mehmet Nuri Bey

Erkânıharbiye Yüzbaşısı Sabit Bey

Kırmızı taraf:

Piyade: Kolağası Hikmet Efendi

Yüzbaşı Şevket Efendi

Yüzbaşı Hüsnü Efendi

Süvari: Yüzbaşı Pertev Efendi

Topçu: Yüzbaşı Yahya Efendi

Mitralyoz: Yüzbaşı Ahmet Tevfik Efendi

Mülazım Hasan Tahsin Efendi

Mülazım Tahsin Efendi

Mülazım Ahmet Efendi

Mülazım İdris Efendi

Mülazım Kerim Efendi

Mülazım Mustafa Efendi

Mülazım Ahmet Reşit Efendi

Mülazım Hilmi Efendi

Mavi taraf:

Binbaşı Hasan Askeri Efendi

Kolağası Rasim Efendi

Mitralyoz: Yüzbaşı Ahmet Efendi

Yüzbaşı Memduh Efendi

Topçu: Yüzbaşı Lütfü Efendi

Yüzbaşı Halil Efendi

Mülazım Fuat Efendi

Süvari: Mülazım İsmail Efendi

Mülazım Mehmet Emin Efendi

Mülazım Hasan Tahsin Efendi

Mülazım Mehmet Nuri Efendi

Mülazım Mehmet Ali Efendi

Mülazım Hüseyin Efendi

Mülazım Kâzım Efendi

Mülazım Şevket Efendi

Mülazım Ali Rıza Efendi

Mitralyoz: Mülazım Halit Efendi

Süvari: Mülazım Tahsin Efendi

Kılış'tan iştirak eden zâbitan

Kolağası Ahmet Efendi

Kolağası Mahmut Nedim Efendi

Yüzbaşı Mehmet Ali Efendi

Yüzbaşı Memduh Efendi

Mülazimevvel Sıddık Efendi

Mülazımsani Said Efendi

Mülazımsani Abdurrahman Efendi

Mülazımsani Mahmut Efendi

Atlı Zâbitan seyahati

Beşinci Kolordu Kumandanı: Selanik garnizonundaki zâbitanla (Selanik-Kılıkış) arasında, 6, 7 Nisan günleri devam etmek üzere bir atlı seyahat icrasını tasdim etti. (kesin olarak tasarladı) Nisanın 4'üncü günü On üçüncü Fırka Kumandanı verdiği emri yevmide (günlük emirde) sunufu muhtelif zâbitanından iştirak edeceklerin 5 Nisan günü saat on bir buçukta icap eden talimat ve vezaifi almak üzere Selanik mahlefi askerisinde içtimalarını ve teayyün edecek (belirecek) zâbitan miktarına göre Kılıkış'ta istihzaratı lazımede (gerekli hazırlıklarda) bulunulması esbabına tevessüllü bildirmişti.

5 Nisan günü akşamı askeri kulübünde içtima etmiş bulunan zâbitan mavi ve kırmızı olmak üzere ikiye tefrik edildi. (ayrıldı) Ve her kısma tesadüf edenler mensup oldukları taraf kuvvetlerine nazaran cümlesi vazifedar olacak surette tertip edildikten sonra takip olunacak meselenin vaziyeti umumiyesi hakkında lüzumu kadar malumat ve kırmızı tarafa âtideki farziyat verildi:

"Bir Kırmızı Kolordu (Virlan-Kuşova-Kürküt) hattında bir Mavi Kuvvetle muharebe etmektedir.

(Kroki-1) - 5/6 Nisan gecesini topçu kışlası civarında geçirmiş olan bir Kırmızı Müfreze (Şeyh hanı-Yağcılar) istikametinde (Kılıkış'ta Kırmızı Kolordunun sol cenahında bulunan 13'üncü Fırka'ya iltihak emrini almıştır."

Vazife: Kırmızı Müfreze Kumandanının 6 Nisan günü sabahı içtima mahallinde vereceği emir.

İhtar: İşbu emir 6 Nisan sabahı hareketten evvel Kolordu Kumandanına teslim olunacaktır.

Nisanın altıncı günü sabahı saat on buçukta (35) zâbit kışla meydanında harekete müheyya (amade) olarak Kolordu Kumandanı'nın karşısında hazır bulunuyorlardı. Hareketten evvel Kırmızı Müfreze Kumandanı ihzar ettiği (gösterdiği) âtideki yürüyüş emrini Kolordu Kumandanına takdim etti:

On üçüncü Fırka

Kırmızı Müfreze

Topçu kışlası ordugâhından

6 Nisan 327 (1911)

Gündüz saat

9.30

Müfreze emri, numara (2)

1- Kırmızı Kolordu (Virlan-Kürküt) hattında Mavi Kuvvetle muharebe etmektedir. Mensup olduğumuz On üçüncü Kırmızı Fırka Kılış'ta kolordunun sol cenahındadır.

2- Müfrezemiz Selanik - Şeyhani tarikiyle Kılış istikametinden ilerleyecektir.

3- Suvari bölüğü yanına sekiz atlı terk ile hemen süratle Avrathisar istikametine ilerleyecek, Toyran istikametinden gelmesi melhuz olan (düşünülen) düşmana ve mensup olduğumuz fırkanın ahval ve vaziyetine dair malumat tedarik (bilgi sağlayacak) ve irsal eyleyecektir. (gönderecektir)

4- Pişdar (öncü) saat onda harekete başlayacaktır.

5- Kısmı külli pişdarı 800 metreden takip edecektir.

6- Büyük ağırlıklar Şeyhani köprüsüne kadar yol kolunu iki kilometreden takip edecektir. Şeyhani'na geldikte derenin şarkında park nizamında emre intizar edecektir. (emri bekleyecektir)

7- Ben pişdarda (önde) bulunacağım.

Kırmızı Müfreze Kumandanı

Kolağası Hikmet

İnkısamı Asakir:

1- Suvari bölüğü (sekiz atlı müstesna)

2- Pişdar (öncü): Kumandanı Yüzbaşı Şevket Efendi

3- Kısmı külli: (Aynı zamanda yürüyüş nizamı)

Y37, T1, K1, K2, K3

Batarya 1, K4

Batarya 2

Y37, T2

Y37 T3

Köprücü takımı

Kırmızı Müfreze kumandanının emri mucibince Kırmızı Müfrezenin (Topçu kışlası, Şeyhhanı-Yağcılar) yolu üzerinde yürüyüşe geçtiği kabul edilerek içtima mahallinden hareket olundu.

(Saat 4 vaziyeti)

(Gördene)nin şimalindeki tepeye muvasalat olunduğu zaman tarafeyne (tarafalara) âtideki mesail verildi:

Kırmızı taraf

"Saat 4'te Kırmızı Müfreze piyade ucile (Gördene) şarkındaki yolların telakki (buluşma) noktasına vasıl olduğu sırada müfreze kumandanı kolordu kumandanından, (Virilan) garbindeki tepeden saat iki buçukta yazılmış olan âtideki telgrafnameyi aldı:

(Kolordu düşmanın faik (üstün) kuvvetleri karşısında (Galik) suyunun şarkından, (Lanya-Ayvatlı-Balca) hattına çekilecek ve orasını müdafaa edecektir. Kırmızı Müfreze icabında düşmanın sağ cenahına taarruz edebilecek surette (Galik) geçitlerini elde bulunduracaktır.)

Müfreze Kumandanına aynı zamanda ilerideki suvarisinden âtideki rapor vürud ediyor (geliyor):

(Düşmanın her sınıfından mürekkep kuvvetli bir kolu, Kalkış'tan (Turasanlı) istikametinde yürüyor. Piyade ucuyla saat ikiyi kırk beş dakika geçerek Kalkış'ın cenup mahrecinden çıktı. Kırmızı Kolordu (Virilan-Ahmedli) ve (Kuşova-İnanlı) istikametlerinde ricat ediyor. (geri çekiliyor) Düşmanın iki bölük süvarisi karşısında (Vakıf Çiftliği) istikametinde çekiliyorum.)

Mavi taraf

Kuvvetli bir Mavi Kolordu ile bir Kırmızı Kuvvet arasında 5 Nisan günü öğleden sonra (Kürküt-Kuşova-Virilan) hattında başlayan bir muharebe üzerine, Kırmızı Kuvvet 6 Nisan gündüz saat iki buçukta (Galik) suyunun şarkından Cenup istikametinde rücata (çekilmeye) başlamıştır.

Mavi Kolordu Kırmızı Kuvveti takip ediyor. Mavi Kolordunun sağ cenahında (Kılış - Yağcılar) yolu üzerinde bulunan bir Mavi Müfreze saat dörtte piyade ucile (Turasanlı) hizasına vasil olduğu zaman rücat eylemekte bulunan Kırmızı Kuvvetin dümdarlariyle (arkadaki kuvvetleriyle) (Karaca Kadı - Karaca köy) hattına kadar çekilmiş olduğunu anlıyor.

Müfreze Kumandanı aynı zamanda ilerdeki keşif kollarından âtideki raporu almış bulunuyor:

Davutbalı (450) rakımlı tepe

6 Nisan 327 (1911) 2 saat 30 dakika gündüz.

"Düşmanın 3-4 tabur piyade 1-2 batarya top ve 1 bölük suvariden mürekkep bir müfrezesi saat iki buçukta piyade ucile Şeyh hanında (Galik) suyundan geçmeye başladı. Pürnar istikametinde mezkûr müfrezenin hareketini takip ediyorum."

İşbu farziyata nazaran tarafeyn müfreze Kumandanlarının verecekleri kararlar ve bu kararlara nazaran ita eyleyecekleri evamir (emirler) talep olunmuştu.

Kırmızı taraf

"Kırmızı taraf müfreze kumandanı: (Salmanlı - Yağcılar) hattında bir müdafaa mevzuu almak üzere (Yağcılar) istikametinde yürüyüşe devama karar verdi.

Bu kararı üzerine madun kumandanlarına yeni bir emir vermeye lüzum görmedi.

Kırmızı tarafa mensup bazıları: Kılış'tan ilerlemekte olduğu anlaşılan düşman koluna karşı taarruz etmek maksadiyle (Yağcılar) istikametinde yürüyüşe devama ve bazıları da Galik geçitlerini elde bulundurmak için (Gördene) şimalindeki sırtlarda hal-i tedafiide (kendini koruma durumunda) kalmaya karar verdiler.

Mavi taraf

"Mavi Müfreze kumandanı Şeyh hanından saat iki buçukta geçmiş olduğunu anladığı düşman müfrezesine taarruz maksadiyle (Yağcılar) istikametinde yürüyüşe devama karar verdi."

Tenkite

Kırmızı Müfreze kumandanının (Topçu kışlasından) verdiği yürüyüş emri, suret-i umumiyede münasiptir (genel görünüşe uygundur). Ancak bu emrin Suvari Bölüğü'ne ait olan üçüncü maddesinin şu suretle olması fikrini tercih ederiz:

"Suvari bölüğü 8 atlı terk ettikten sonra saat onda (Kılıkış) istikametinde hareket edecek ve (Kos Todori - Toyran) hattına kadar Galik suyu ile Üsküp ve iltisak (bitişik) şimendifer hattı arasındaki mıntıkayı keşfedecek ve bilhassa düşmanın sağ cenah müntehasının (sonunun) nerede ve ne kuvvette olduğunu ve On üçüncü Fırka'nın sol cenahının nerede bulunduğunu anlayacaktır."

Kırmızı Müfreze kumandanının saat dört vaziyetine karşı (Yağcılar) istikametinde yürüyüşe devam etmesi hakkındaki karar doğrudur; yalnız bu karara (Salmanlı - Yağcılar) hattında bir mevzi-i müdafaada kalmak fikrinin karıştırılmasına lüzum yoktur.

Kezalik Kılıkış'tan gelmesi memûl olan (beklenen) düşmana karşı taarruz etmek maksadının dahi ilavesi doğru değildir. Müfrezenin (Gördene) sırtlarında kalması fikrine ise iştirak edemeyiz. Bizce Kırmızı Müfreze kumandanının kararı sadece (Yağcılar istikametinde ileri yürüyüşe devam) etmekten ibaret bulunacaktı.

Bu karar üzerine Kırmızı Müfreze kumandanının maiyet kumandanlarına bir şey söylemeye lüzum görmesi de doğru değildir.

Müfreze, yürüyüşüne devam etmekle beraber müfreze kumandanı maiyet kumandanlarını yanına çağırarak onlara yeni hasıl olan vaziyeti ve buna nazaran verdiği kararı bildirmek lazımdır. Piştarda bulunan Köprücü müfrezesini de Şeyhhanı'ndaki ağırlıkların yanına göndermeliydi.

Mavi Müfreze kumandanının da (Yağcılar) istikametinde yürüyüşe devam etmesi hakkındaki kararı doğrudur. Ancak bu karara düşman müfrezesine taarruz etmek maksadının kat'i olarak ilavesi caiz (uygun) değildir. Çünkü mezkûr (adı geçen) düşman müfrezesinin Şeyhhanı'ndan ve (Gördene) şimal sırtlarından daha ileri hareket edeceği henüz kendisince tahakkuk etmemiş idi.

Mutalâat

Kırmızı Müfreze kumandanı, saat dörtte Kolordu kumandanından, (İcabında düşmanın sağ cenahına taarruz etmek üzere Galik geçitlerini elde bulundurmakla) tavgif ediliyordu (görevlendiriliyordu); fakat aynı zamanda mensup olduğu Kolordunun henüz (Ahmedli - İnanlı) hattına kadar ricat edebildiğini ve Kılıkış'tan (Tursanlı) istikametinde hareket ettiğini anladığı düşman kolunun Kırmızı Kolordunun sol cenahına tesir yapabilecek bir halde bulunduğunu takdir edebilirlerdi.

Burada müfreze kumandanınca birinci derecede atf-ı ehemmiyet edilecek nokta, Kırmızı Kolordu sol cenahına vukubulacak taarruzu kendi üzerine cezbederek kısm-ı küllinin ric'atini teshil (kolaylaştırmak) ve temin etmektir.

Bunun için bittabi (Yağcılar) istikametinde ileri yürüyüşe devam etmek elzemdir. Kırmızı Müfreze (Yağcılar - Karapınar) civarlarına geldiği zaman Kırmızı Kolordu (Karaca Köy - Karaca Kadı) hizalarına inmiş bulunabilir. Eğer düşmanın Kılıkış müfrezesi bize ehemmiyet vermeyip Kırmızı Kolordunun sol

cenahına taarruza teşebbüs ederse kuvvetçe dūn (az) olduğumuza dahi bakmayarak düşmanın bu müfrezesi üzerine atılırız. Eğer faik (üstün) kuvvetle bizim üzerimize yürürse yine o civarda mezkūr düşmana karşı tedafüi (kendimizi koruyarak) hareket edebiliriz.

Bu suret-i hareketimizle hem Kısm-ı küllimize muavenet (yardım) edebilmek imkânına malik olmuş ve hem de icabında düşmanın sağ cenahına atılacak surette Galik geçitlerini elde bulundurmaktan ibaret olan vazife-i mevduamızı (verilen görevi) ifa edebilecek (yerine getirebilecek) münasip bir vaziyette bulunmuş oluruz.

Mavi Müfrezeye gelince; onun için en mühim nokta-i nazar Mavi Kolordu karşısında cenuba ric'at eden Kırmızı Kolordunun sol cenahına yüklenerek bunun ricatına mani olmaktır. Kırmızı Kolordu, Mavi Müfreme kumandanına verilen malumata nazaran saat dörtte (Karaca Köy - Karaca Kadı) hattına çekilmiş bulunduğu nazaran Mavi Müfreme kumandanınca yapılacak şey, Yağcılar istikametinde yürüyüşüne devam ederek mezkūr kolordunun cenahına yetişmektir. Ancak Şeyhhanı'ndan saat iki buçukta Galiki geçmekte olduğunu istihbar ettiği (haber aldığı) düşman müfrezesinin Yağcılar istikametinde ilerleyerek bu harekete mani olmak isteyeceğine kat'i olarak hükmetmek caizdir. O halde Kırmızı Müfreme kumandanı tasmin ettiği (tasarladığı) harekete muvaffak olabilmek için ondan evvel halletmek mecburiyetinde olduğu bir mesele karşısında bulunmuş oluyordu ki, o da düşman müfrezesi Karapınar istikametinde ilerlemiş bulunuyorsa evvela taarruz edip onu ric'ata mecbur ettikten sonra vaziyet müsait kalırsa Kırmızı Kolordunun sol cenahına tevcih-i (yönelik) hareket etmek...

Bu vaziyetten sonra Galik geçitlerinden geçerek Kırmızı Kolordunun (Derbend - Selanik) hatt-ı muvasalası üzerine düşmek varid-i hatır odur ki, bu husus bilahare hadis olacak (ortaya çıkacak) vaziyete göre karargir olabilir.

Kumandan olan zat her türlü ihtimalatı ve bu ihtimalata nazaran zuhuru memul olan safahatı ve her safhaya göre ittihazı lazım gelecek olan tedabir ve icraatı fikren tasavvur ve muhakeme eder. Fakat tasavvuratından katiyetle icra edebileceğine hükmetmediği hususatı kaabil-i icra bir karar olmak üzere izhar (açıklaması) ve madununa (astlara) ifşa etmesi münasip değildir.

Filhakika mutasavver olan hâl zuhura gelmezse kumandanın madun kumandanlar nezdinde nüfuz ve itimadı zail olur.

Kumandanlar yeni edindikleri malumattan, yeni hasıl olan vaziyetlerden imkân müsait oldukça madun kumandanları haberdar etmelidirler ki, bilcümle vazifedaran, hatta efrad bile takip olunan maksadı ve içinde bulunulan hali anlamış ve ne maksatla, ne yapılacağını düşünebilmiş olsunlar...

Hâl-i gaflet ve mübhemiyyette (belirsizlik içinde) bulunan bir kitle-i askeriye ile hâl ve maksada vakıf bir kıt'a-i askeriye'nin eczasındaki tefekkür, teyakkuz ve teşebbüs beyinde (arasında) hiç şüphe yok ki fark, azimdir.

Saat 5. 45 vaziyeti

(Kroki-2)

Kırmızı Müfrezenin piyade ucu (Yağcılar - Karapınar) arasına vasıl olduğu zaman Mavi Müfrezenin piyade ucunun dahi Karapınar'ın iki kilometre şimaline vasıl olduğu tarafeyn müfreze kumandanlarınca malûm oldu.

Kırmızı suvari, Mavi suvari bölükleri karşısında (Karapınar) (Gölobası) arasındaki sırtlara çekildi.

Kırmızı Müfreze kumandanı Karapınar sırtlarını (Kroki-2)'de irae olunduğu (gösterildiği gibi) işgale karar verdi.

Mavi Müfreze kumandanı dahi düşmanın sol cenahına taarruz etmeye karar verdi. (Tertibatı 2 numaralı krokide irae olunmuştur).

Kırmızı Müfreze kumandanı Piyade Alayı Nişancı Taburu ve Topçu kumandanlarına kendisine iltihak etmeleri için haber göndermekle beraber kendisi bizzat atını dört nal sürerek Karapınar'ın cenubundaki tepeye çıktı.

Mavi Müfreze kumandanı da bütün maiyet kumandanlarıyla beraber Karapınar'ın şimalindeki tepeye çıkmıştı. Tarafeyn kumandanları mezkûr tepelerden maiyet kumandanlarına âtideki tarzda şifahen muharebe emirlerini vermişlerdi.

Kırmızı taraf

Uc, bulunduğu yerde duracak ve (Uc Bölüğü) ucu takviye edecektir.

Nişancı Taburunun İkinci Bölüğü sol cenahı münferit ağaç ve cephesi mandıra olmak üzere yayılacaktır. Diğer iki bölüğü ağaçlıklı tepenin gerisinden sol cenaha gidecek ve orada ihtiyat olarak duracaktır. Bataryalar ağaçlıklı tepe ve onun gerisindeki tepede mevzi alacaktır.

Otuz yedinci Alay Birinci İkinci Taburiyle (Uc bölüğünün) sağında, cephe mandıranın şarkındaki sırt olmak üzere yayılacaktır. Üçüncü tabur, ihtiyatı teşkil edecektir.

Ben topçu mevziinde bulunacağım.

Tenkite

Kırmızı Müfreze kumandanının saat beşi kırkbeş dakika geçerek Pınar cenubundaki sırtları işgal etmek hususundaki kararı doğrudur. Ancak mevziin sureti işgali fikrimizde münasip (uygun) değildir. Çünkü pişdar taburuna sağ cenahı işaretli tarla ve sol cenahı münferid ağaç olmak üzere düşman istikametine nazaran mail ve hemen bir kilometrelik bir cephe tahsis (ayrılmış) olduğu gibi iki bölüğü de bu cephenin solu gerisi açığına gönderilerek bilahare bu bölüklerin hatt-ı harbe dahil olmasıyla cephe-i mezkûrenin daha ziyade büyümesine sebep olmuştur.

Ve düşmanın mandıra şarkından taarruz edeceğini tasavvur ederek Otuz yedinci Alayı sağ cenahta bulundurmuştur. Bu tertibata nazaran tutulan cephe, düşmanın yan ateşlerine maruz bulunacağı gibi sol cenah da pek zayıf bırakılmıştır.

Vakia düşmanın kırmızı müfrezeyi kısm-ı küllisinden ayırmak maksadiyle sağ cenaha taarruz etmesi vârid-i hatırdır; ancak cadde ile Galik arasında Kırmızı müfreze sağ cenahına taarruza kıyam edecek olan düşman kıt'atı düz, açık ve pek uzak mesafeden piyade ve topçu ateşi altında bulundurulabilecek bir endaht (atış) meydanı katetmek mecburiyetinde olduğu gibi düşmanın takip ettiği istikamete nazaran mezkûr cenaha vasıl olmak için daha uzun bir yol katetmek mecburiyeti vardır. Bundan başka bu iki müfreze arasında başlayan bu muharebe hengâmında Kırmızı Kolordu (Karapınar - Karacakadı) hizalarına gelmiş bulunacağı ve Karacakadı sırtlarından Karapınar'a beş altı kilometrelik bir mesafe olduğu nazarı dikkate alınırsa düşmanın Kırmızı Müfrezenin sağ cenah aleyhine vukubulacak taarruzunun iki ateş arasında kalması tehlikesi de mevcuttur. Buna mukabil (Taşlıtepe - Yeşiltepe) ve bunların Garp ve Garbi şimalisindeki sıra tepeler düşmanın yürüyüş kolunu tamamen setrediyor ve düşmanın takip ettiği yoldan cüz'ütamların reislerini mezkûr tepelere ve daha garpten Karapınar üzerine tevcih etmesinde daha ziyade sür'at, suhulet ve mesturiyet (gizlilik) mevcut olduğu Kırmızı Müfreze kumandanı tarafından yek nazarda takdir olunabilirdi. Buna nazaran düşmanın muvaffakiyetli taarruzunun sol cenahı aleyhine vukuu daha ziyade muhtemeldi.

Mahaza tarafeyn uclarının görülmesi üzerine düşman taarruzunun sağ veyahut sol cenahtan hangisine tevcih edileceği (yöneleceği) kat'iyetle kestirilemezdi. Bu cihetle bidayette alınacak tertibatın âtideki surette emrolunması fikrindeyiz:

"Düşmanın piyade ucu cadde üzerindeki çeşme hizasından ilerliyor. Müfreze bu sırtı işgal edecektir." (üzerinde bulunuyorlar) Pişdar taburu topçu mevziinin ilerisinde ve sağ cenahı yol (hariç) ve sol cenahı top ağaçlık olmak üzere ağaçlıklı tepeyi işgal edecektir. Topçu ağaçlıklı tepede mevzi alacak ve bidayette düşmanın yürüyüş kolları üzerine ateş edecektir.

Otuz yedinci Alayın Birinci ve İkinci taburları, topçu mevziinin garbi cenubisinde ve yol yakınında ve Üçüncü Taburu topçu mevziinin şarkında ve cadde yakınında ihtiyat olmak üzere kalacaklardır. İstihkâm Bölüğü Üçüncü Tabur yanında bulunacaktır.

Suvari Bölüğü Karapınar yolunun garbındaki sırtlarda ve sol cenahta bulunacaktır.

Ve düşmanın Karapınar şimalinden ve mandıranın şarkındaki sırtlar arkasından vukubulacak harekâtını keşfedecek ve (karacakadı) üzerinden Kırmızı Kolordu ile irtibatı tesis edecektir (bağlantı kuracaktır).

Mavi taraf

Mavi Müfreze kumandanı düşmanın Karapınar üzerinden sol cenahına taarruza karar verdi ve bunun için Taşlıtepe'den şifahen âtideki evamiri itâ etti:

"Düşmanın ucu işaretli tarla hizasında durdu. Ucun gerisinden yol kolundaki kuvvetlerini görüyorsunuz. Müfreze bu düşmana taarruz edecektir. Pişdar (öncü) taburu sol cenahı mandıra (dahil) sağ cenahı fundalık (hariç) olmak üzere Taşlıtepe'nin ilerisinde yayılacaktır.

Topçu taburu Yeşiltepe'de mevzi alacak ve düşman topçusuna ateş edecektir.

Birinci Alay sol cenahı fundalık (dahil) sağ cenahı yol (dahil) olmak üzere yayılacaktır.

İkinci Alay caddeden garbe sapacak ve Birinci Alayın sağından düşman sol cenahına taarruz edecektir.

Köprücü müfrezesi cadde ile caddeden Karapınar'a ayrılan yolların telakki (kavuşma) noktasında duracaktır. Ben Topçu mevziindeyim."

Tenkrit

Mavi Müfreze kumandanının kararına iştirak ederiz. Verdiği muharebe emri tamamen hale ve maksada muvafıktır.

Mutalâat

Harpte içinde bulunan vaziyeti sarahat-i tamme ile tayine medar olacak malumat nadiren istihsal olunur. İki taraf birbirini ancak teması neticesinde anlayabilirler (Talimname, Madde - 352) ve (Sahra Topçu Talimnamesi, kısım 4, madde - 362). Bu cihetle ilk muharebe teması vukuunda taarruzi veyahut tedafüi (korunma) suretlerden hangisini ihtiyar etmek lazım geleceği vaziyet-i umumiyyeye tabi kalır (Talimname, Madde - 355) Görüldü ki, Kırmızı Müfreze kumandanının ilk temasta verdiği karar ağaçlıklı tepeyi işgal etmekten ibaret kaldı, zira bu ana kadar karşısındaki düşman kuvveti hakkında malumat-ı kat'iyeye malik olamamıştı. Fakat vaziyet-i umumiye bu tepelerde karşısındaki düşmanı tevkif etmeyi istilzam ediyordu. Mavi taraf ise karşısındaki düşmanın kuvvetine bir dereceye kadar sahih (doğru) olarak vakıf olduktan başka vaziyet-i umumiye bu düşmanı bir an evvel tadr ve tebedi iktiza ettiriyordu (uzaklaştırması gerekiyordu).

Kırmızı Müfreze Kumandanı topçusuna ilk hedef olmak üzere düşman piyade kollarını, Mavi Müfreze Kumandanı ise topçusuna ilk hedef olmak üzere düşman topçusunu gösterdi.

Düşmanı mümkün olduğu kadar uzun müddet, şüphe içinde bırakmak için topçu muharebesine piyadenin ateş muharebesine başladığı anda başlaması ve o ana kadar topçunun ateşe sokulmaması şayanı tavsiye ise de (Talimname, madde 271) ve (Sahra Topçu Talimnamesi, kısım 4 - 367) düşman nezdindeki ahvali topçu ateşiyle keşfe çalışmak lazım gelirse veyahut pişdar vazifesini yapabilmek için topçu ateşine arz-ı ihtiyaç ediyorsa o zaman topçunun hemen ateş küşat etmesi (açması) münasip olur. Nitekim Kırmızı Müfreze Kumandanı düşman kollarını bir an evvel meydana çıkarmak ve mezkûr kolları uzak mesafeden açılmaya mecbur etmek için bu suretle hareket etmiştir. Mavi Müfreze dahi piyadesini suhulet (sessiz) ve süratle ilerletmek için düşman topçusunu bir an evvel ateş altında bulundurmaya pek doğru olarak lüzum görmüştür.

Mavi Müfreze İkinci Alay ile düşmanın sol cenahını ihata (çevirme) teşebbüsünde bulundu ve Birinci Alayını cephede yaydı.

İhata için birinci şart, düşmanın cephede tespit ve tevkif edilmesidir. Bunun için cepheden şiddetli bir taarruz icrası en ziyade tesir bahştir. (Talimname, Madde 392) Fakat vakit ve zamanıyla tesirini göstermezse cephe taarruzu muvaffakiyetsizliğe maruz kalabilir. Bunun için İkinci Alayın tesir yapabilecek bir mesafeye tekarrübüne (yakın olmasına) kadar cephedeki alayın bidayette (başlangıçta) işgal muharebesi yapması münasip idi.

İhatanın (çevirmenin) en basit suret-i icrası bu işe memur olan aksamın yürüyüş kollarına daha uzaktan düşmanın yan tarafına düşecek surette istikamet vermekle olur. (Talimname, madde - 393) Mavi Müfreze bu kaideye tamamen riayet etmiştir.

Mavi Müfreze'nin sol cenahı zayıftı, fakat Kırmızı Müfreze'nin bu cenaha tesir-i kat'i yapabilmek için katedeceği mesafa Mavi Müfreze ihata kolunun düşman mevziine tamamen dahil olmak için katedeceği mesafeye hemen müsavi idi. Bu cihetle şayan-ı ihtiraz ve tereddüt bir nokta matasavver değildi.

6 Nisan günkü ameliyatta bu kadarla iktifa olunarak Kılış'a hareket ve saat dokuzda muvasalat edildi. Kolordu Kumandanı istirahatten evvel askerin koğuşlarını gezdi, yataklarını, silahlarını, elbiselerini muayene etti. Umumiyetle memnun oldu. Yalnız bera-yi talip yeni vürud etmiş ve henüz elbise giymemiş olan bazı efrad-ı ihtiyatiye ve redifinin yataklarının döşeme üzerine serilmiş ince birer battaniyeden ibaret olduğunu görerek müteessir olmuş ve icap edenlere ihtiratta bulunmuştu. Badehu (sonra) mahfel-i askeriye gidilmiş, cüz'i istihbarattan sonra hükümet ve belediye devairinini (dairelerini) ziyaret etmişlerdi. Herkes gece saat yarımından yemek zamanı olan bir buçuğa kadar mahfel-i askeride ordu kumandanının Erkânıharbi tarafından verilecek olan konferansta hazır bulunmak üzere mahall-i istirahatlerine gitmişlerdi.

7 Nisan günü.

Sabah saat on birde Selanik'ten giden zâbitana Kılış'daki teknil atıl zâbitan da iltihak etmiş (katılmış) olduğu halde Karapınar istikametinde hareket olundu.

6 Nisan saat yedi vaziyeti

(Kroki 3 ve 4)

Yeşiltepe'ye muvasalat olunduktan sonra tarafeyn yekdiğerinden yirmi hatve (adım) uzaklaştırıldı ve berveçhiâti safahat-ı ahvâl takip olundu:

Saat altı buçukta düşmanın iki bölük suvarisi Karapınar'ın cenubi garbisindeki sırtlar arkasındaki mestur (gizlenmiş) bulunuyordu. Kırmızı suvari bölüğü ağaçlıklı tepenin arkasındaki sırtın gerisinde duruyordu. Kırmızı Müfreze'nin On üçüncü Nişancı Taburunu'nun Üçüncü, Dördüncü Bölükleri yüz metre ön tarafından bir manga kuvvetinde bir uc olduğu halde ağaçlıklı tepe ile onun gerisindeki tepe arasından yürüyüş kolunda olarak yola tekarrüp etmek üzere idi. Bu esnada bölükler takım nizamına geçtiler. Yürüyüşe devam ediliyordu. Mavi süvari bölükler kumandanı sırtın gerisinde saf harp nizamına geçerek kırmızı piyade bölükleri üzerine hücum etmek üzere hareket etti.

Kırmızı bölüklerden önde bulunan derhal saf harbe geçti. Arkada bulunan da marş marşla sağdaki yamaca çıkararak orada saf harbe geçti ve her iki bölük hücumla kalkan düşman süvarisi üzerine ateş açtı. O esnada Kırmızı Süvari Bölüğü düşman süvari bölüklerinin sağ cenahına doğru yürümeye başladı. Bu vaziyet karşısında Mavi Süvari Bölükleri hücumdan sarf-ı nazarla geriye- sırtların arkasına çekildi.

Tenkrit

Mavi Süvari Bölükleri Kumandanı Karapınar yolu istikametinde ağaçlıklı tepenin gerisinden ilerlemekte bulunan Kırmızı Piyade Bölüklerine bir tesir yapmayı düşünmekte pek ziyade haklıdır. Çünkü bu piyade bölüklerinin top ağaçlık istikametinde mevzie dahil olarak Kırmızı tarafın Karapınar istikametine ilerleyen kuvvetlerini ateşle karşılaşması şüphesizdi. Binaenaleyh bu bölükleri onbeş yirmi dakika ve hatta daha az bir zaman işgal etmek, mensup olduğu taraf kollarının ateşinden masun olarak bir iki kilometre mesafe katetmesini; Karapınar köyüne dahil olmasını temin etmek faidei uzmasını camidi. Fakat iki piyade bölüğünün asgari 2-3 dakika ateşi altında kalacak olan iki süvari bölüğü kuvvetinin sülüsünü ve belki nisfını zayi eder ve ondan sonra da düşman süvari bölüğünün mağlubu kalır. Fakat süvari bölükleri kumandanı tasavvur ettiği tesiri sırtın gerisinden hiç olmazsa bir bölüğünü kâmilen yere indirerek piyade gibi hareket etmekle de istihsal edebilirdi. Mavi Süvari Bölükleri, piyade ateşine maruz kalarak ric'ate mecbur olduktan sonra Kırmızı Süvari Bölüğü onların herç ü merç olan ahvalinden istifade ederek üzerlerine atılabilirdi.

Kırmızı taraf

13'üncü Nişancı Taburu'nun 2'ncü, 4'ncü Bölükleri süvari hücumunu def ettikten sonra sağ cenah münferid ağaç ve sol cenah top ağaçlık olmak üzere bir bölüğünü de sol cenah gerisinde ihtiyatta bıraktı.

Mavi taraf

1'nci Alayın 2'nci Taburu 3 Bölüğü birinci hatta ve bir bölüğü geride ihtiyatta olmak üzere yayıldı, 3'ncü Taburu dahi bunun sağ gerisinde durup bulunduğu hat üzerinde 2 bölük birinci hatta ve 2 bölük geride olmak üzere iki hat üzere açıldı. 2'nci Alay dahi çeşme istikametinde taburlar derin kol nizamına geçmiş olduğu halde hareketine devam etmekte bulunuyordu.

Tenkrit

Mavi tarafın 1'nci Alayı'nın 3'cü Taburu'nun durarak açılması caiz (uygun) değildir. Zira düşmanın topçu ateşi altında bulunuyordu. Açılmayı ileriye yürüyerek yapması muvafıktı. 2'nci Alayı'nın daha çeşme hizalarında aynı kol üzerinde derin kola geçmesinden ise yürüyüş halinde taburlarını açarak hareketine devam etmesi daha münasip (uygun) olurdu.

Saat yedi buçukta tarafeynin vaziyeti (Kroki 5)'te irae olunduğu gibidir. Kırmızı tarafın 13'ncü Nişancı Taburu'nun birinci hatta bulunan 2 bölümüne karşı mavi tarafın birinci hatta üç misli fazla kuvveti bulunuyordu.

13'ncü Nişancı Taburu Kumandanı düşmanın faik kuvvette olduğunu takdir ederek doğrudan doğruya taburuna ric'ati emretti ve müfreze kumandanına malumat verdi. Müfreze Kumandanı da ric'ate kara verdi ve şu emr-i şifahiyi icap edenlere isâl etti (ulaştırdı):

"13'üncü Nişancı Taburu ağaçlıklı tepedeki topçu mevzii gerisine kadar çekilecek ve orada durup topçu ile beraber müfrezenin ricatini himaye edecektir (koruyacaktır). Müfreze sağ cenahta Yağcılar istikametinde çekilecektir.

Mavi taraf

Düşmanın ric'at teşebbüsünü anlar anlamaz cephedeki kuvvetini de kemal-i şiddetle taarruza geçirdi.

Tenkrit

Kırmızı Müfrezenin 13'üncü Nişancı Taburu Kumandanı vaziyeti güzel takdir ve pek musib (yerinde) olarak çekilmek lüzumuna hükmetmişti. Fakat bu kararını mevki-i tatbik koymadan evvel topçu mevziinde bulunan müfreze kumandanına bildirip anı da ikaz etmesi ve badehu tatbik etmesi iktiza ederdi. Kırmızı Müfreze Kumandanı'nın 13'üncü Nişancı Taburu'nun ric'ate başladığı haberi üzerine bütün müfreze ile sağ cenahtan ric'ati emretmesi doğrudur. Ancak 13'üncü Nişancı Taburunu topçu mevziinin ilerisinde tevkif edecek yerde onun gerisinde durdurması eser-i gaflet olsa gerektir.

Mavi tarafın bütün cephe imtidadınca şiddetle taarruza geçmesi fikrimize pek mutabıktır. Çünkü düşmanı tevkif için yegâne çare budur.

Mutalâat

Muharebe gayr-i müsait bir renk kesbedince kumandanın derhal cümle-i tefekküratı bir noktayı halletmek lazımdır. O nokta; netice-i kat'iyeye zamanına kadar muharebede devam etmek mi yoksa, bir an evvel çekilmek mi lazımdır; bunu kararlaştırmak. (Talimname, madde - 426) Kırmızı Müfreze

Kumandanı On üçüncü Nişancı Taburu'nun kendinden ric'ate başlamasına meydan vermeden evvel kararını vermiş, emrini tebliğ etmiş bulunmalı idi.

Kırmızı Müfreze Kumandanı'nın henüz muharebeye girmemiş olan sağ cenahtaki ihtiyattan ric'ate başlaması ve On üçüncü Nişancı Taburu ile topçusunu mevzide bırakarak düşman piyadesinin ilerlemesini tevkife atf-ı nazar etmesi pek doğrudur. (Talimname madde - 438) ve (Sahra Topçu Talimnamesi, kısım 4 - 406).

Mavi Müfreze, Kırmızı Müfrezeyi ric'ate mecbur etmiş olmakla kendini muzaffer ad edemezdi. Düşman şiddetle takip edilmezse bir az sonra yeniden eser-i hayat ve faaliyet gösterebilir, bu cihetle çekilen düşmanın kat'iyyen arkası bırakılmayacak mümkün olduğu kadar ateş edilerek inhizama (yenilgiye) duçar edecek temas vaziyetini kaybetmemek lazımdır. (Piyade Talimnamesi, madde 421, 422) ve (Sahra Topçu Talimname kısım 4 - 402) ki Mavi Müfreze Kumandanı bunda kusur etmedi; hatta Mavi Müfreze fevkalade yorgun bulunsaydı bile bu şiddet-i takipte müsamaha caiz olamazdı. (Talimname Madde - 424). Vâzı (büyük Hüsrev) olan bu kaide-i asliye, muzafferiyetinden netayic-i kat'iyeye ve müsmire istihsal (sonuç elde) etmek isteyen her kumandanın dimağında menkuş (işlenmiş) bulunmalıdır.

Umumî Tenkit ve Mutaâlâat

İcra ettiğimiz bir farazi tatbikat, iştirak edenlerin kâffesine gösterdi ki, bir muharebeyi sevk ve idare için mer'iyeti ummi, kavaid (kural) yoktur. (Talimname, madde 272). Kumandan olan zat, içinde bulunduğu hal ve vaziyeti takdir edebilecek liyakat ve fitrette (yaratılıştaki) bulunmak ve takdirat-ı zatiyesi üzerine itay-ı hüküm ve karar eylemek mecburiyetindedir.

Kırmızı Müfreze Kumandanı'nın muharebe meydanından ne vakit çekilmeye karar vermesi ve Mavi Müfreze Kumandanı'nın bu çekilen düşmanı bütün kuvvetiyle şiddetle takip etmesi mi, yoksa onun karşısında hal-i temasta bulunan kuvvetlerini terk edip mütebakisini (arkasını) şarka, Kırmızı Kolordu sol cenahına tevcih etmesi mi münasip olurdu, bunu tayin eder bir kaide-i kat'iyeye mevcut değildir. Saat yedi buçuktaki vaziyet ve hale göre iyi düşünmesini bilen muharip müfrezeler kumandanının hüküm ve kararları o an için en kat'i ve en doğru kaidelerdir.

Kumandanlar kendileri tarafından emrolunması icap eden husustan gayri şeyleri madunlarına emretmemelidirler (Piyade Talimnamesi, madde - 275) Halbuki Kırmızı Müfreze Kumandanı On üçüncü Nişancı Taburu'na verdiği muharebe emrinde bölüklerinin suret-i istimaline kadar müdahale etmiştir. Madun kumandanlarının istiklal-i hareketleri efal-i keyfiye (keyfi işler) rengi almadıkça bu husus tecviz olunamaz (uygun görülemez). (Talimname madde - 276) Muharebede birini hattın cephesini tebdil etmek (değiştirmesi) müşkül ve ekseriya gayr-i mümkündür. Bu sebepten muharebeye girmezden evvel muharebe cephesinin doğru olarak tayini lazımdır. (Talimname, madde, 286). Kırmızı Müfrezenin ilk aldığı mail (bozuk) cephenin bir daha tashih edilememesi ve belki bu yüzden muharebenin bir an evvel gayr-i müsait bir renk almasına bâis (konu) olması buna delildir.

Kırmızı Müfreze'nin On üçüncü Nişancı Taburu Kumandanı mes'uliyeti deruhte ederek kendiliğinden taburuna ric'at emrini verdi.

Vakia "mes'uliyeti deruhte etmekten çekinmemek" bir kumandanın muttasıf olması lazım gelen en âli bir meziyettir. (Piyade Talimnamesi, madde - 304)" Ancak karar-ı zatî üzerine icra olunan hareket, heyet-i umumiyenin vaziyetini müşkül kılacak surette olmamak iktiza eder.

Her ne kadar muharebenin ilerlemesi halinde ric'at etmenin de kesb-i müşkilat edeceği (güçlük doğuracağı) tabii ise de (Talimname, madde - 433) burada müfreze kumandanını ikaz etmek (uyarmak) için vakit müsait idi.

Bütün bu mutalâttan bir neticeyi istihrac ve izhar etmek isteriz ki, o da elimizde bulunan talimnameler, nizamnameler mevadd-ı mündericesini, sadece okumuş ve bellemiş bulunmak, zâbitanı kumandan yapmaya hiçbir vakit kâfi ve kâfil (kefil) olamaz. Sanat-ı askeriyeye peydâ-yı vukufta muvaffakiyet bu kavaid-i mazbuta (yazıya geçirilmiş kurallar) ahkâmını hengâm-ı fiiliyatta, derhatır edebilmek ve mahallinde tatbikte iktisab-ı meleke ve mumarese eylemiş bulunmakla ancak mümkündür. Bu hususlar dahi bu defa kolorduca yapıldığı gibi harita üzerinde harp oyunlarından ve arazi üzerine farazî tatbikatlardan başlayarak bizzat ve bilfiil kitaat-ı askeriye ile müfreze tatbikatları ve daha sonra muhtelif manevralar icrasıyla husul-pezir olabilir (alınabilir).

En hakiki malumat ve mumarese ise neşvü nemâ-yı (yetiştirme gelişmesi) kemalini bulmuş mazbut dimağların sahne-i harap ve cidalde (savaş) iktisap edecekleri tecarüble (denemelerle) tecelli-sâz (uygun sonuçlanmış) olur.